

บทที่ 1

1. บททั่วไป

ก่อนที่สังคมมนุษย์จะได้มีการจัดระบบอย่างมีแบบแผน อย่างเช่นปัจจุบันนี้ คือมีการจัดเป็นระบบสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองนั้น มนุษย์ในสมัยแรกได้รวมตัวกันเป็นเผ่าพันธุ์ การดำรงชีวิต ก็พึ่งพาอาศัยกันโดยการติดต่อสัมพันธ์กันตรงไปตรงมาขึ้นอยู่กับความต้องการ และความจำเป็นในการดำรงชีพ ยังไม่มีกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนขึ้นมาควบคุมกำหนดว่ามนุษย์ต้องทำอะไรบ้าง หรือทำอะไรไม่ได้บ้าง เมื่อสังคมมนุษย์ได้พัฒนาซับซ้อนขึ้น จึงเกิดความจำเป็นต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ขึ้นมา กำหนดความประพฤติการปฏิบัติต่อกัน ซึ่งก็คือการเกิดขึ้นของกฎหมายในระยะแรกจากการค้นคว้าทางวิชาการในปัจจุบันรวมทั้งผลของการศึกษาพฤติกรรมของสัตว์ (Ethology) และจากการศึกษาวัฒนธรรมของมนุษย์ ในชนเผ่าล่าสัตว์หรือคนป่าทางมานุษยวิทยา (Anthropology) นั้นแสดงว่าการเกิดของมนุษย์นั้นพัฒนาขึ้นมาเอง¹ เพื่อกำหนดการกระทำและความประพฤติของมนุษย์ในขณะเดียวกัน สังคมมนุษย์ก็พัฒนาเป็นระบบเศรษฐกิจ เริ่มจากระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของกันโดยตรง ยังไม่มีเงินตรา เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน (Barter Economy) มาสู่ระบบเศรษฐกิจที่ใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน (Money Economy) และปัจจุบันพัฒนาเป็นการใช้ระบบเครดิตในการแลกเปลี่ยนกัน (Credit Economy) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสังคมมนุษย์ได้พัฒนาระบบสังคม เศรษฐกิจและการเมืองขึ้นมาพร้อม ๆ กัน และเป็นไปอย่างสอดคล้องกัน

ในแง่ประวัติศาสตร์ของการเรียกดอกเบียก็เช่นเดียวกัน มนุษย์รู้จักอัตราดอกเบียมาตั้งแต่สมัยที่ยังไม่มีการใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ในสมัยแรก ๆ การกำหนดอัตราดอกเบียทำในรูปของสินค้าหรือผลผลิต เช่นการยืมข้าว 10 ถัง เป็นเวลา 2 เดือน เมื่อถึงกำหนดให้คืนต้องใช้คืนเป็น 12 ถัง ในระยะต่อมา เมื่อมีการใช้คืนเป็น 12 ถัง ในระยะต่อมา เมื่อมีการใช้เงินตราในระบบเศรษฐกิจเป็นการทั่วไป อัตราดอกเบียจึงได้มีบทบาทเด่นชัดขึ้น เช่น

¹ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญาภาค 2 (กรุงเทพมหานคร : มิตรนรา การพิมพ์, 2526) หน้า 7.

บทบาทในการจัดสรรทรัพยากรไปสู่ภาค เศรษฐกิจต่าง ๆ บทบาทในการกำหนด เงินให้กู้และการลงทุน และบทบาทในการส่งเสริมการออมทรัพย์¹

1.1 แนวความคิดทางกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกดอกเบี้ย

การเรียกดอกเบี้ย มีมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล แต่เนื่องจากมนุษย์อยู่ร่วมกัน ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงได้มีข้อห้ามทางศาสนาบางศาสนาไม่ให้เรียกดอกเบี้ยในการกู้ยืมเงินกันโดยถือว่าการเรียกดอกเบี้ยเป็นบาป ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การห้ามเรียกดอกเบี้ยนั้น แรกเริ่ม เป็นข้อห้ามทางศาสนาก่อนที่จะได้บัญญัติเป็นกฎหมาย เพราะศาสนามีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสมัยนั้น เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะแนวความคิดในสมัยกลางเพื่อกันว่า อาณาจักรอยู่ภายใต้ศาสนจักรและกฎหมายธรรมชาติ² ตามที่ได้ศึกษาพบว่าการห้าม เรียกดอกเบี้ย เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายโรมันในธรรม (usurious) เริ่มตั้งแต่สมัยคริสตกาล (Biblical times) ซึ่งกฎหมายจีน ฮินดู และโบราณ ได้ห้ามเรียกดอกเบี้ยในอัตราที่สูงเกินไป กฎหมายโมเสสห้ามพวกยิวเรียกดอกเบี้ยจากคนชาติเดียวกันแต่ให้เรียกดอกเบี้ยจากคนชาติอื่น ๆ ได้ ส่วนกฎหมายโรมันอนุญาตให้เจ้าหนี้ เรียกดอกเบี้ยในกรณีที่ถูกหนี้ผิดนัดได้³

ในทวีปยุโรปนั้น เดิมถือว่าเงินย่อมไม่เกิดเพิ่มเต็มขึ้นได้ ดังภาษิตดั้งเดิมที่ว่า "เงินทำลูกไม่ได้" (L' argent ne fait pas des petits) ซึ่งต่างจากการยืมสัตว์ ดังเช่น ยืมแพะยืมแกะไป แพะหรือแกะนั้นอาจจะออกลูกสมควรจะคืนลูกแพะลูกแกะให้ผู้ให้ยืมไป แต่ยืมเงินนั้นเงินย่อมไม่เกิดเพิ่มเต็มขึ้นได้ ดังนั้นถ้ายืมเงินกันจึงถือว่าไม่มีอะไรจะคืนเพิ่มเติมนอกจากต้นเงินที่ยืมไปเท่านั้น เมื่อเชื่อกันเท่านั้นจึงได้ห้ามเรียกดอกเบี้ย หากผู้ใดฝ่าฝืนให้คนกู้ยืม เคยเรียกดอกเบี้ยก็จะได้รับโทษ และได้เริ่มบังคับตั้งแต่สมัยพระเจ้าจักรพรรดิซาร์ล

¹ คิริ การเจริญดี และคณะ, "แนวนโยบายอัตราดอกเบี้ยในประเทศกำลังพัฒนา"

รายงาน เศรษฐกิจรายเดือน 20 (กันยายน 2523 หน้า 125.

² ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญาภาค 2 หน้า 22.

³ American Jurisprudence vol 45 2nd. (New York the Lawyer

ผู้ยิ่งใหญ่ (Charlemagne ค.ศ. 742 ถึง ค.ศ. 814) แต่ต่อมาประชาชนไม่ยอมรับในข้อห้ามนี้ โดยเฉพาะพวกยิว จึงในที่สุดปี ค.ศ. 1360 มีอันต้องคลี่คลายไปโดยได้มี กฎ ordonnance Royale อนุญาตให้พวกยิวเรียกดอกเบี้ยได้ และต่อมาเมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 18 จึงได้มีกฎหมายประกาศเป็นการทั่วไปให้เรียกดอกเบี้ยกันได้ โดยเปลี่ยนแนวความคิดเดิมเสียสิ้นเชิง กล่าวคือ เปลี่ยนแนวความคิดที่ว่า "เงินทำลูกไม่ได้" เป็น "เงินตราเป็นสินค้าอย่างหนึ่งเหมือนกัน" แต่ก็ปรากฏว่าเมื่อปล่อยให้เรียกดอกเบี้ยกันได้โดยเสรี ก็มีผลเสียอีก คือทำให้คนรวยมีโอกาสขูดรีดคนจนได้สะดวก ต่อมาหลายประเทศหันมาใช้แนวคิดที่เป็นสายกลาง คือฝรั่งเศสในสมัยนโปเลียน เพื่อออกประกาศกฎหมายฝรั่งเศสให้คิดดอกเบี้ยโดยแบ่งคำนวณเป็นสองประเภท คือถ้าเรียกดอกเบี้ยในวงการค้า ให้คิดดอกเบี้ยร้อยละ หก ต่อปี ถ้ามิใช่ในวงการค้า ก็ให้คิดร้อยละ ห้า ต่อปี หรือนอกจากนั้นให้กฎหมายในทางแพ่งและพาณิชย์ซึ่งกำหนดอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น จึงได้มีกฎหมายอาญากำหนดโทษไว้สำหรับ ผู้ที่เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราด้วย¹

ประเทศอังกฤษในสมัยโบราณนั้นการเรียกดอกเบี้ยถือว่าเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจทางศาสนาถือว่าโง่เขลา และศาลตัดสินว่าเป็นสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์คลาสสิกและเศรษฐศาสตร์สมัยกลาง (The Theory of the classical and Medieval Economic) เงินเป็นสื่อกลางของการแลกเปลี่ยนไม่สามารถเกิดดอกออกผลธรรมชาติได้เพราะในศตวรรษที่ 16 ช่องว่างระหว่างศาสนาและธุรกิจการค้า ไม่กว้างขวางนัก จริยธรรมไปเตสเดินสมัยใหม่ถือว่า การเรียกดอกเบี้ยในอัตราที่สูงเท่านั้น จะเป็นสิ่งที่ผิด (usury) ต่อมาในสมัยพระเจ้าเฮนรีที่ 3 ได้ออกกฎหมาย The statute of Henny VIII ให้ทำสัญญาจ่ายดอกเบี้ยกันได้ โดยถูกต้องต้องตามกฎหมายและยังมีกฎหมายอีกหลายฉบับที่ออกมาให้จ่ายดอกเบี้ยกันได้ แต่อย่างไรก็ตามคำที่ตัดสินของศาลในฉบับนี้ยังขัดแย้งกันอยู่ ในปี 1854 ได้มี

¹ มาโนช สุทธิวาทนฤพิต, คำอธิบายประกอบกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย
ยืมฝากทรัพย์เก็บของในคลังสินค้า พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพ โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518) หน้า 124.

กฎหมายออกโดยรัฐสภา ยกเลิกกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ย (The usury Law) ในประเทศอังกฤษ และตำรากฎหมายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวโดยหันมาถือหลักว่า "ค้าเงินโดยเสรี" (Free Trade in money) ¹

1.2 การเรียกดอกเบี้ยในทางเศรษฐศาสตร์

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะพบว่ากฎหมายเกี่ยวกับการห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราได้วิวัฒนาการไปตามระบบเศรษฐกิจซึ่งมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่โบราณในท่านองเดียวกัน กล่าวคือ การเรียกดอกเบี้ยเกิดจากการขยายตัวของเศรษฐกิจของสังคม ดังนั้นในเรื่องเกี่ยวกับดอกเบี้ย ก็ได้มีนักเศรษฐศาสตร์และทฤษฎีทางจริยศาสตร์ (Ethics) มากกว่าทางเศรษฐศาสตร์ (Economic) เพลโตเป็นผู้คัดค้านการเรียกดอกเบี้ยจากการที่ให้กู้ยืมเงิน อริสโตเติลผู้ซึ่งได้ทำการค้นคว้าทางเศรษฐศาสตร์มากกว่าเพลโต ก็ได้ให้ความเห็นเช่นเดียวกันโดยให้เหตุผลว่า เงินไม่สามารถผลิตดอกออกผลได้ตามธรรมชาติ เงินเป็นเพียงสื่อกลางในการจ่ายในคุณค่าของสิ่งของเท่านั้น โดยตัวของมันเอง ไม่สามารถจะมีอะไรให้ได้เลย ชาวคริสเตียนในสมัยโบราณประกาศว่า การเรียกดอกเบี้ยเป็นสิ่งผิดกฎหมายและเป็นบาป โดยอ้างตามคำสอนของคัมภีร์ไบเบิล นักบวชคนสำคัญที่ได้ยืนยันความคิดนี้ ก็คือ Hence Aquinas ทั้ง Hence Aquinas และ Aristotle ต่างคัดค้านการเรียกดอกเบี้ยซึ่งคล้ายกับเป็นการซื้อขายเงินตรา² ในตอนปลายศตวรรษที่ 18 บรรดานักเศรษฐศาสตร์ เช่น ตูร์โก (Turgot) และ เบนธัม (Bentham) ต่างสนับสนุนการให้กู้ยืมเงินโดยมีดอกเบี้ย

สาเหตุแห่งวิวัฒนาการความคิดที่ห้ามเรียกดอกเบี้ยเด็ดขาด จนกระทั่งปล่อยให้เรียกกันได้อย่างเสรีนั้น เนื่องจากผู้กู้ยืมมิใช่ผู้ประกอบการก่อกำเนิดผล หากแต่เป็นบุคคลผู้ก่อนใช้สอยเงินหมดไปในการบริโภค ครั้นนี้ถึงกำหนดชำระ ผู้กู้ก็ไม่สามารถชำระดอกเบี้ย และยังชำระยังได้รับการปฏิบัติทารุณจากผู้ให้กู้ ในปัจจุบันการประกอบการชนิดก่อ

¹ Ibid p. 17.

² John W. Meeonwell, Ideals of The breat Econonusts 2nd-Ed. (New York : Copeland. & Lamm, 1980) p. 71.

กำเนิดผลได้ทวีจำนวนมากมาย และใช้เงินมตีมาสำหรับประดิษฐ์ทรัพย์ ทำให้ต้องใช้สิน เชื่อ เป็นรากฐานแห่งการจัดระเบียบทาง เศรษฐกิจผู้ยืมมิใช่ผู้บริโภคยากจน แต่เป็นบริษัทอุตสาหกรรมหรือพาณิชย์กรรมที่ใหญ่โต หรือรัฐ และผู้ให้กู้ก็คือผู้ออมทรัพย์ทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก และยอมรับกันว่ากรรมสิทธิ์ที่เอาทรัพย์สินของตน ให้ผู้อื่นยืมไป โดยมีค่าตอบแทนไม่ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นสิ่งของหรือเงินตรา เหตุผลทางกฎหมายแห่งการให้กู้ยืมเงิน จึงเป็นที่ยอมรับ ของผู้สนับสนุนกรรมสิทธิ์เอกชนด้วย และเหตุผลอีกประการหนึ่งในการเรียกดอกเบี้ยใน ทาง เศรษฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ท่านหนึ่ง¹ อธิบายว่า มูลค่าของทั้งสองจำนวนที่แลกเปลี่ยนกันย่อมจะไม่เท่ากัน เพื่อให้ได้ระดับกัน ผู้ให้กู้จึงต้องเรียกส่วนเพิ่มเติม นั่นคือดอกเบี้ยซึ่งหมายถึง มูลค่าของเงินตราที่ผู้ให้กู้ ให้ผู้กู้ไปนั้น กับเงินตราที่ผู้กู้นำมาคืนใช้นั้นในระยะเวลาต่างกันจะทำให้มูลค่าลดลง เพื่อป้องกันกำารเปลี่ยนแปลงทางมูลค่าของเงินตรา นี้ จึงต้อง เรียกดอกเบี้ย เป็นส่วนเพิ่มเติม

1.3 ประวัติการเรียกดอกเบี้ยตามกฎหมายไทย

ก่อนที่จะมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ออกบังคับใช้นั้น ได้มีกฎหมายเกี่ยวกับดอกเบี้ยดังต่อไปนี้

ก) กฎหมายพระเจ้ามังรายหรือมังรายราชศาสตร์ ลักษณะหนี้บัญญัติว่า

มาตราที่ 1 "มาตราหนึ่งไพร่พจนประจำทอกหรือเครื่อง (อาวุธ) เป็นหนี้ท่านค้ำงชำระดอกเบี้ยมากมายนัก ดอกเบี้ยส่วนที่ใช่ไปแล้วเท่าใด ก็ให้เป็นไปตามนั้น ดอกเบี้ยที่ค้ำงให้คิดได้ไม่เกินเงินที่กู้มา ถ้าไม่มีเงินใช้และมีลูกให้ขายลูกหนี้ไ้หนี้ ฯลฯ"

มาตราที่ 4 "มาตราหนึ่งผู้ใดเป็นหนี้ทำค้ำงดอกเบี้ยเป็นจำนวนมาก เจ้าหนี้จะคิดดอกเบี้ยเกินกว่าต้นทุนไม่ได้ แต่ถ้าดอกเบี้ยมีจำนวนเท่าทุนแล้ว เจ้าหนี้อาจจะได้แจ้งลูกหนี้ว่าจะสมทบดอกเบี้ยที่ค้ำงอยู่ เป็นต้น เพื่อคิดดอกเบี้ย (ทบต้น) ต่อไปทำให้ทำได้

¹ สมบถ สุวรรณสุทธิ เศรษฐศาสตร์ ภาคปลาย พุทธศักราช 2495, พิมพ์ครั้งที่ 4 (พระนคร, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524) หน้า 283.

มาตราที่ 8 "มาตราหนึ่งซื้อขายของหรือฝากไว้ให้แก่กัน ถ้าผู้รับฝาก
ไว้เอาของไปใช้กินเสีย ถ้าหากไม่ได้ตกลงกันไว้ก่อนว่าจะคิดดอกเบี้ย ห้ามมิให้เจ้าของเงิน
คิดดอกเบี้ย¹

2. กฎหมายตราสามดวง ลักษณะฎีกา

ในลักษณะฎีกานี้มีบทบัญญัติทั้งหมด 68 บท ในบทที่ 1 ถึงบทที่ 8 นั้นได้บัญญัติว่า
มิให้เรียกดอกเบี้ยแก่ญาติที่เยี่ยมกัน เพราะถือว่าเป็นบาป บทที่ 9 นั้น บัญญัติเกี่ยวกับอัตรา
ดอกเบี้ยว่า "ทวยราชฎีกานี้ถือสินแก่กัน ตั้งแต่ค่าสิ่งขึ้นไป ให้มีกรรมธรรม์แกงโตเป็นสำคัญ
(ให้ผูกดอกเบี้ยเดือนละเฟื้อง) ถ้าหาเอกสารสำคัญมิได้มาฟ้องท่านว่าอย่าให้รับใช้บังคับบัญชา"²
ได้อธิบายว่า อัตราดอกเบี้ยนั้นตามประเพณีนิยมในสัญญาคือ 1 เฟื้องต่อ 1 ค่าสิ่งใน 1 เดือน
ซึ่งเท่ากับร้อยละ 37.50 อัตรานี้เป็นอัตราที่ใช้บังคับ เพื่อผู้เป็นฝ่ายในสัญญาได้กำหนดไว้ใน
สัญญาเป็นอย่างอื่นนั้น ลาลูแบร์ กล่าวไว้ว่าในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มิได้มีกฎหมายห้าม เรียก
ดอกเบี้ยเกินอัตราและเรียกกันอย่างสูงสุดห้ามจำกัดไม่ แม้เป็นการกระทำความคิดก็ตาม แต่ในข้อนี้
ลักษณะฎีกานี้บทที่ 68 บัญญัติว่า "ฎีกานี้เยี่ยมสินท่านไปให้สัญญาแก่ท่าน เมื่อจนจะให้ดอกเบี้ยแก่ท่าน
ค่าสิ่งละสลึงก็ตี สองสลึงก็ตีท่านให้คิด เอาแต่ เดือนหนึ่งทั้งนี้ให้คิด เอาดอกเบี้ยค่าสิ่งละเฟื้อง"
กล่าวคือ อัตราดอกเบี้ยตกลงกันกำหนดสูงกว่าอัตราตามปกติ อัตรานี้จะใช้บังคับเพียงเดือนหนึ่ง
เท่านั้น ภายหลังระยะเวลาี้ จะต้องลดลงให้เท่ากับหนึ่งเฟื้องต่อหนึ่งค่าสิ่งซึ่งผิดกับข้อความ
ที่ว่าไว้ของลาลูแบร์ หนังสือของลาลูแบร์โดยมากมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ เป็นหลักฐานในทางประวัติ-
ศาสตร์ จึงสันนิษฐานว่าข้อที่บัญญัติบทที่ 68 ซึ่งห้าม เรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานี้ได้ตราขึ้นภายหลัง
แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์³

¹ หลวงสุทริวาทนฤพุดิ, คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมายชั้นปริญญาโท, พุทธศักราช
2513, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516) หน้า
283-268.

² ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, (กฎหมายตราสามดวง), (กรุงเทพ-
มหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2517), หน้า 186.

³ ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพ-
มหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด, 2526), หน้า 183.

เห็นได้ว่า อัตราดอกเบี้ยนี้สูงมาก ถ้าลูกหนี้มิได้ชำระตามระยะเวลาดอกเบี้ยจะทบขึ้นโดยรวดเร็ว อันเป็นภาระหนักแก่ลูกหนี้และเมื่อลูกหนี้ไม่สามารถที่จะชำระได้ต้องยอมตัวเป็นทาส ดังนั้นกฎหมายจึงสอดเข้ามาช่วยลูกหนี้ โดยวางข้อบังคับการทบทวีจำนวนของดอกเบี้ยไว้ เช่นบทที่ 64 ของกฎหมายพระอัยการลักษณะกัณฑ์บัญญัติให้เจ้าหนี้เรียกให้ลูกหนี้ชำระดอกเบี้ยเป็นปกติทุกเดือน หากมิได้ชำระตามเวลากฎหมายจำกัด จำนวนดอกเบี้ยไว้สองประการคือ

1. ถ้าเจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้ภายใน 10 ปี มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยเป็นอย่างมากเพียง 3 ปี เท่านั้น คือบทที่ 35

2. หากเจ้าหนี้เรียกให้ชำระหนี้ภายหลัง 10 ปี ไม่มีสิทธิเรียกเอาดอกเบี้ยที่สูงกว่าจำนวนต้นเงินที่ให้กู้มา คือ บทที่ 34, 35 และ 53¹

3. พระราชบัญญัติ เรื่องที่กระหนาบคาบเกี่ยว และการกัณฑ์ในระหว่างญาติในสมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2404) ได้บัญญัติมีใจความตามกฎหมายแต่เดิมนั้น ถ้าเป็นการกู้ยืมเงินนี้ภายในระหว่างญาติก็มีให้เรียกดอกเบี้ยแก่กัน หรือมิฉะนั้นก็ให้บังคับให้ลดดอกเบี้ยแก่กัน ตามที่ความสนิทของญาติ กฎหมายเดิมทำให้คนทั่วไปรังเกียจไม่ให้ญาติด้วยกันกู้ยืม พระราชบัญญัตินี้ก็ได้ยกเลิกกฎหมายเดิมเสีย²

4. ในปี พ.ศ. 2411 (ยังไม่เลิกทาส) ได้ประกาศว่าทาสลูกหนี้ที่ไม่มีเงินค่าดอกเบี้ยเสียให้แก่เจ้านั้นนายเงินก็เพื่อลดเงินดอกเบี้ย สามที่ต่อตำลึงมีความว่า "ครั้นจะตัดสินใจให้ยกเงินดอกเบี้ยเสียก็จะ เป็นอย่างธรรมนิยมไป ภายหน้าทาสลูกหนี้ที่ไม่มีเงินที่จะเสียให้แก่เจ้านั้นนายเงินก็จะมาร้องฎีกาอีกจึงมีพระประศาสน์สั่งว่า แต่นี้สืบไปเมื่อน้ำ...ถ้าทาสลูกหนี้ไม่มีเงินจะ เสียให้แก่เจ้านี้ก็ให้ เขียนโทษลูกหนี้ลดเงินดอกเบี้ยสามที่ต่อแสน ๆ ตำลึง..."³

¹ เรื่องเดียวกับ หน้า 183.

² มัลลิกา ลับไพรี "ดอกเบี้ย" วิทยานพนธ์ปริณามทาบัตติต บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ พ.ศ. 2525, หน้า 7.

³ เรื่องเดียวกับ หน้า 2.

5. ในปีจุลศักราช 1230 รัชกาลที่ 5 ได้กำหนดอัตราดอกเบียใหม่โดยพระราชบัญญัติ เรื่องฎีกาและขายตัว ให้คิดดอกเบียซึ่งละบาทต่อเดือน ซึ่งเท่ากับร้อยละ 15 ต่อปี ตามอัตราในสมัยปัจจุบันมีใจความว่า บรรดาสัญญาให้ดอกเบียแก่กันต่าง ๆ นั้น แต่ปี (จ.ศ.1230) เป็นต้น ให้เสียดอกเบียเดือนหนึ่งซึ่งละบาท ถ้าสัญญาให้ดอกเบียกันได้มากกว่าซึ่งละบาทขึ้นไป ถ้าลูกหนี้ส่งดอกเบียไปแล้วก็ให้ลากแก่เจ้าหนี้ ส่วนดอกเบียที่ยังค้างอยู่ให้เสียแก่เจ้าหนี้ซึ่งละบาท ถ้าสัญญาให้ดอกเบียแก่กันเดือนหนึ่งซึ่งละสองสลึงก็ดี หรือต่ำกว่าซึ่งละสองสลึงก็ดี ให้มีกำหนดสัญญาครบปี ให้ส่งดอกเบียให้เสร็จ ถ้าดอกเบียครบปีลูกหนี้ไม่เอาดอกเบียส่งค้างอยู่ 1 ปี 2 ปี และ 3 ปี ยังไม่เท่าต้นเงินให้เอาดอกเบียทบเข้าต้นเงินเดิมที่เป็นต้นเงิน คิดดอกเบียซึ่งละสองสลึง ต่อไปถ้าลูกหนี้ไม่ส่งดอกเบียค้างมาช้านานให้คิดดอกเบียต่อไปได้อีก¹

สรุปแล้วจากการตีความประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เราได้มีการเรียกดอกเบียกับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย คือ ตามกฎหมายพระเจ้ามังรายหรือมังรายราชศาสตร์ ซึ่งก่อนหน้าก็ไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอน ส่วนการห้ามเรียกดอกเบียนั้น ปรากฏตามกฎหมายพระอัยการลักษณะฎีกา ซึ่งห้ามมิให้คิดดอกเบียในกรณีที่ยาติฎีกัยมกันและถือว่าเป็นบาปนอกจากนั้นปรากฏในพระราชบัญญัติ เรื่องที่กระหนาบคาบเกี่ยวและการฎีกาในระหว่างญาติในสมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2403) ส่วนอัตราดอกเบียที่ปรากฏในตำรากฎหมาย คือ กฎหมายตราสามดวงลักษณะฎีกา บทที่ 9 ได้กำหนดอัตราดอกเบียในสัญญาฎีกา 1 เฟื้อง ต่อ 1 ตำลึง ใน 1 เดือน ซึ่งเท่ากับอัตราร้อยละ 37.5 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราที่สูงมาก ซึ่งต่อมาได้มีกฎหมายพระอัยการบทที่ 68 ได้บัญญัติการห้ามเรียกดอกเบียเกินอัตราขึ้น คือ ถ้ากำหนดอัตราดอกเบียกันไว้สูงกว่าปกติ อัตรานี้จะใช้บังคับได้เพียงเดือนหนึ่งเท่านั้น ซึ่งสันนิษฐานว่า การจำกัดการเรียกดอกเบียนี้ได้เริ่มมีขึ้นหลังสมัยสมเด็จพระนารายณ์ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายไทยแต่เดิมก็ไม่ได้บัญญัติห้ามเรียกดอกเบียก็คงจะปล่อยให้มีการเรียกดอกเบียกันได้โดยไม่กำหนดอัตราเพียงแต่ห้ามเรียกดอกเบียในการ

¹ เทียบประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 654 บัญญัติว่า "ห้ามมิให้คิดดอกเบียเกิน 15% ต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบียเกินกว่านั้นก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละ 15 ต่อปี และมาตรา 655 วรรคแรก ดู พระวรภักดีพิบูลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (พระนคร : คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512) หน้า 195.

กู้ยืมเงินระหว่างญาติ ต่อมาจึงได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยเป็นร้อยละ 37.5 ต่อปี และในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยเรื่องกู้หนี้ยืมสินและขายตัวให้คิดดอกเบี้ยซึ่งละบาทซึ่งก็คืออัตรา 15% ต่อปีนี้มีที่มาจากพระราชบัญญัติว่าด้วยเรื่องกู้หนี้ยืมสินและขายตัว (จ.ศ.1290) นี้เอง และได้มีการห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด เช่น กฎหมายพระอัยการลักษณะกู้หนี้ยืมสิน บพที่ 68 ได้วางมาตรการว่าถ้าเรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละ 37.50 ต่อปีนั้น ก็ให้เรียกดอกเบี้ยส่วนที่เกินอัตราตามกฎหมายได้เพียง 1 เดือนเท่านั้น เช่นเดียวกับมาตรา 654 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ปัจจุบันถ้ากำหนดอัตราดอกเบี้ยตามกฎหมายในสัญญากู้ยืมเกิน 15% ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละ 15 ต่อปี และยิ่งกว่านั้นในปี 2475 ได้ออกพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ.2475 ซึ่งเป็นกฎหมายอาญา มุ่งลงโทษแก่ผู้ให้กู้ที่เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราจึงทำให้เกิดผลคือทำให้สัญญากู้ยืมเงินที่เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราส่วนที่เป็นดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะทั้งหมดซึ่งผู้เขียนจักได้กล่าวต่อไป

1.4 ความหมายของคำว่า "ดอกเบี้ย"

ความหมายทั่วไป

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า "ดอกเบี้ย" ไว้ว่า หมายถึง ค่าป่วยการซึ่งผู้กู้เงินหรือผู้เอาของไปจำนำ ต้องให้แก่เจ้าของเงิน¹

ความหมายทางเศรษฐศาสตร์²

คำว่า "ดอกเบี้ย" ในทางวิชาเศรษฐศาสตร์ หมายถึง รายได้ซึ่งผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตประเภททุน (Money capital) ได้รับจากการที่บุคคลอื่นได้ใช้ทุนนั้น

¹ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2525) หน้า 293.

² Interest is the compensation allowed by Law or fixed by the parties for the use or for bearing or detention of money; Basic cost of borrowing money or buying on installment contract. Payments a borrower pays a lender for the use of the money. A corporation pays interest on its bonds to the bond holder: Henry Campbell Black, Black's Law Dictionary (Minnesota: West Publishing Co., 1979) p. 729.

ความหมายในทางกฎหมาย¹

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้ให้คำนิยามของคำว่า "ดอกเบี้ย" เอาไว้ ดังนั้น การที่จะหาความเหมาะสมของคำว่า ดอกเบี้ยหมายถึงอะไรนั้นจะต้องรวบรวมจากดั่งบทกฎหมายเกี่ยวกับดอกเบี้ย ความเห็นของนักนิติศาสตร์ และคำพิพากษาฎีกา

ในการให้ความหมายของ "ดอกเบี้ย" นั้น เพื่อให้เข้าใจชัดเจนผู้เขียนใคร่ขออธิบาย โดยแบ่งเป็น 2 หัวข้อคือ

1. บ่อเกิดของดอกเบี้ย
2. มูลเหตุที่จะต้องมียอดดอกเบี้ย

1. บ่อเกิดของดอกเบี้ย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 111 บัญญัติว่า "ดอกผลทั้งหลายของทรัพย์สิน มีความหมายดังต่อไปนี้

- 1) .....
- 2) ดอกผลนิตินัย กล่าวคือว่า ดอกเบี้ย ก่าไร ค่าเช่า ค่าปันผล หรือลาอื่น ๆ ที่ได้เป็นครั้งเป็นคราว แก่เจ้าทรัพย์สินจากผู้อื่น เพื่อที่ได้ใช้ทรัพย์สิน ดอกผลเหล่านี้ ย่อมคำนวณและถือเอาได้ตามรายวัน"

จากมาตรา 111 เราทราบแต่เพียงว่า ดอกเบี้ยเป็นดอกผลนิตินัยที่ตก ได้แก่ทรัพย์สินจากผู้อื่น เพื่อที่ได้ใช้ทรัพย์สินซึ่งสามารถคำนวณและถือเอาได้เป็นรายวัน แต่ก็ไม่ได้ความหมายของคำว่า ดอกเบี้ยหมายถึงอะไร และเพื่อพิจารณามาตรา 224 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า "หนี้เงินนั้นท่านให้คิดดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัด ร้อยละ 7.5 ต่อปี..."

¹ ประยูร เกลิงศรี, หลักเศรษฐศาสตร์: พิมพ์ครั้งที่ 3 (พระนคร, โรงพิมพ์-ชวนพิมพ์ 2511) หน้า 294.

จะเห็นได้ว่ามาตรา 224 นั้น บัญญัติว่า เฉพาะหนี้เงินเท่านั้นที่จะคิดดอกเบี้ยระหว่างผิดนัดได้ ซึ่งถ้าเป็นหนี้ที่ต้องชำระเงินอย่างอื่น เช่นการส่งมอบทรัพย์สินไม่อาจคิดดอกเบี้ยได้แม้จะมีการผิดนัดไม่ชำระหนี้ก็ตาม คำว่า "หนี้เงิน" หมายถึง วัตถุแห่งหนี้คือการชำระเงิน มาตรา 224 นี้ บัญญัติอยู่ในบรรพ 2 หรือหนี้ซึ่งเป็นบททั่วไปใช้บังคับกับหนี้เงินในกรณีที่ไม่มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาตัวบทกฎหมายประมวลแพ่งและพาณิชย์ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติเกี่ยวกับดอกเบี้ยจะเห็นได้ว่า กรณีที่กฎหมายเกี่ยวกับดอกเบี้ยที่จะต้องจ่ายแก่กันนั้นสืบเนื่องจากหนี้เงินที่จะต้องชำระต่อกันดังต่อไปนี้

มาตรา 221 หนี้เงิน อันจะต้องเสียดอกเบี้ยนั้น ท่านว่าจะคิดดอกเบี้ยในระหว่างที่เจ้าหนี้ผิดนัดไม่ได้ มาตรา 327 วรรคสอง ถ้าเจ้าหนี้ออกใบเสร็จเพื่อชำระต้นเงินท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าหนี้ได้รับดอกเบี้ยแล้ว มาตรา 440 ในกรณีต้องใช้ราคาทรัพย์สิน อันได้เอาของเขาไปก็ตี ในกรณีที่ต้องใช้ราคาทรัพย์สินอันลดน้อยลงเพราะบุบสลายก็ตี ฝ่ายผู้ต้องเสียหายจะเรียกดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่จะต้องใช้จ่ายคิดถึงแต่เวลาอันเป็นที่ตั้งแห่งการกระประมาณราคานั้นก็ได้

บทบัญญัติเกี่ยวกับดอกเบี้ยใน เอกเทศสัญญา

- มาตรา 654 ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละ 15 ต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละ 15 ต่อปี
- มาตรา 655 วรรคแรก ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยในดอกเบี้ยที่ค้างชำระแต่ทว่าเมื่อดอกเบี้ยค้างชำระไม่น้อยกว่าปีหนึ่ง คู่สัญญาจะตกลงกันให้เอาดอกเบี้ยนั้นทบเข้ากับ เงินต้น แล้วให้คิดดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่ทบเข้ากันนั้นก็ได้ แต่การตกลงเช่นนั้นต้องทำเป็นหนังสือ
- มาตรา 693 วรรคแรก ผู้ค้าประกันซึ่งได้ชำระหนี้แล้ว ย่อมมีสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาจากลูกหนี้ เมื่อ เงินต้นกับดอกเบี้ย และเพื่อการที่ต้องสูญหายไม่ว่าอย่างใด ๆ เพราะการค้ำประกันนั้น

มาตรา 715 ทรัพย์สินสิ่งจําของ ย่อมเป็นประกันเพื่อการชำระหนี้กันทั้งค่าอุปกรณ
ต่อไปนี้ด้วย คือ

- (1) ดอกเบี้ย
- (2) ฯลฯ

มาตรา 745 ผู้รับจําของจะบังคับจําของแม้เพื่อหนี้ที่ประกันนั้น ขาดอายุความแล้ว
ก็ได้ แต่จะบังคับเอาดอกเบี้ยที่ค้างชำระในการจําของเกินกว่า 5 ปี ไม่ได้

- มาตรา 748 การจําหน่ายยอมเป็นการประกันเพื่อชำระหนี้ กับที่อุปกรณต่อไปนี้

- (1) ดอกเบี้ย
- (2) ฯลฯ

- มาตรา 811 ถ้าตัวแทนเอาเงินซึ่งควรจะได้ส่งแก่ตัวการ หรือควรจะใช้ในกิจ
ของตัวการนั้นไปใช้สอยเป็นประโยชน์ตนเสีย ท่านว่าตัวแทนต้องเสียดอกเบี้ยใน
เงินนั้น นับแต่วันที่เอาไปให้

มาตรา 816 วรรคแรก ถ้าในการจัดทำกิจการอันเขามอบหมายแก่ตนนั้น ตัวแทน
ได้ออกเงินทดลองหรือออกเงินค่าใช้จ่ายไปซึ่งพิเคราะห์ตามเหตุควรนับว่าเป็น
การจําเป็นไซ้ ท่านว่าตัวแทนจะเรียกเอาเงินชดใช้จากตัวการรวมทั้งดอกเบี้ย
นับแต่วันที่ได้ออกเงินไปนั้นด้วยก็ได้

- มาตรา 860 เงินส่วนที่ติดกันอยู่นั้นถ้ายังมิได้ชำระท่านให้คิดดอกเบี้ยนับแต่วันที่
หักทอนบัญชีเสร็จ เป็นต้นไป

- มาตรา 911 ผู้ส่งจ่ายจะเขียนข้อความกำหนดลงไว้ว่า จำนวนเงินอันจะพึงใช้
นั้นให้คิดดอกเบี้ยด้วยก็ได้ และในกรณีเช่นนั้น ถ้ามิได้กล่าวลงไว้เป็นอย่างอื่น
ท่านว่าดอกเบี้ยย่อมคิดตั้งแต่วันที่ลงในตัวเงิน

มาตรา 968 ผู้ทรงจะเรียกร้องเอาเงินใช้จากบุคคลซึ่งตนใช้สิทธิไล่เบี่ยนั้นก็ได้ คือ

- (1) จำนวนเงินในตัวแลกเงินซึ่งเขาไม่รับรอง หรือไม่ใช่กับทั้งดอกเบี้ยหากว่ามี
ข้อกำหนดไว้ว่าให้คิดดอกเบี้ย
- (2) ดอกเบี้ยอัตราร้อยละห้าต่อปีนับแต่วันที่ถึงกำหนด
- (3) ฯลฯ

มาตรา 969 คู่สัญญาฝ่ายซึ่งเขาถือเอาและใช้เงินตามตัวแลกเงินอาจจะเรียกเอาเงินใช้จากคู่สัญญาทั้งหลายซึ่งต้องรับผิดชอบต่อตนได้คือ

- (1) เงินเต็มจำนวนซึ่งตนได้ใช้ไป
- (2) ดอกเบี้ยในจำนวนเงินนั้น คิดอัตราร้อยละห้าต่อปี นับแต่วันที่ได้ใช้เงิน
- (3) ฯลฯ

- มาตรา 1122 วรรคสอง "ถ้ามีจำนวนเงิน เช่นว่านั้นค้างอยู่มิได้คืนในสามเดือนภายหลังการประชุมตั้งบริษัทไซร์ ท่านว่ากรรมการของบริษัทต้องรับผิดชอบร่วมกันที่จะใช้ทั้งต้นเงินและดอกเบี้ย คิดตั้งแต่เวลาสิ้นกำหนด สามเดือนนั้น ฯลฯ"

จากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า กรณีที่กฎหมายบัญญัติให้มีการจ่ายดอกเบี้ยแก่กันนั้น เป็นกรณีที่คู่สัญญามีหนี้เงินต่อกัน

จึงสรุปได้ว่า ดอกเบี้ยตามกฎหมายนั้น เกิดขึ้นจากหนี้เงินเท่านั้น ซึ่งมีนักนิติศาสตร์ท่านหนึ่ง¹ ได้อธิบายว่า "ดอกเบี้ย" คือดอกเบี้ยหรือเงินหมายถึงค่าป่วยการของเงินนั่นเอง เพราะเบี้ยคือหอยจำพวกหลังนูน ๆ ท้องเป็นร่อง ๆ เปลือกแข็ง โบราณใช้เป็นอุปกรณ์สำหรับซื้อขายสิ่งของ มีอัตรา 100 เบี้ย เป็นหนึ่งอัฐจึงเรียกว่า "เบี้ย" เป็นเงินติดปากมาจนทุกวันนี้ เช่น เบี้ยทำขวัญ คือเงินที่ฝ่ายหนึ่งต้องเสียให้แก่ฝ่ายหนึ่งเป็นค่าเสียหาย หรือเบี้ยหวัด คือเงินบำเหน็จความชอบสำหรับเลี้ยงชีพ เบี้ยเลี้ยง คือเงินเพิ่มให้เป็นค่าอาหาร เป็นต้น

นอกจากนั้นได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1050/2512 วินิจฉัยข้อกฎหมายเกี่ยวกับดอกเบี้ยไว้ว่า "การยืมข้าวเปลือก ซึ่งตกลงใช้ข้าวเปลือก ในอัตรา 1 ถึงต่อข้าวเปลือกที่ยืม 2 ถึงนั้น มิใช่ดอกเบี้ยตามความหมายของกฎหมาย ผลประโยชน์ที่เรียกว่าดอกเบี้ย จะเกิดได้จากหนี้เงินเท่านั้น เมื่อตกลงจะให้ผลประโยชน์ตอบแทนในการยืมข้าวเปลือกกันอย่างไร แม้นคำนวณแล้ว ผลประโยชน์ตอบแทนจะสูงกว่า 15% ต่อปี ผู้ยืมก็ต้องชำระให้ตามข้อตกลงนั้น"

¹ นายไข่มุข ธีรพัฒนะ "ดอกเบี้ย" บทบัณฑิตย, 32 (2518) หน้า 27

กล่าวโดยสรุปแล้วบ่อเกิดของดอกเบีย้นั้นเกิดขึ้นได้จากหนี้เงินเท่านั้น

2. มูลเหตุที่จะต้องมียดอกเบีย

จากบ่อเกิดแห่งดอกเบีย้นั้นได้กล่าวแล้วว่าเกิดจากหนี้เงินเท่านั้น เรายังไม่ได้ให้ความหมายของดอกเบียว่าคืออะไร ซึ่งเมื่ออ่านด้วยทฤษฎีหมาย ที่ผู้เขียนกล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าฝ่ายที่จะต้องจ่ายดอกเบีย้นั้นคือฝ่ายลูกหนี้ที่ได้ใช้ประโยชน์ในเงินของเจ้าหนี้ และฝ่ายเจ้าหนี้คือ บุคคลผู้มีสิทธิจะได้ดอกเบียและจากบทบัญญัติมาตรา 111 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดอกเบียเป็นผลประโยชน์ที่ได้เป็นครั้งคราวแก่เจ้าทรัพย์ (เจ้าของเงิน) เพื่อให้ได้ใช้ทรัพย์นั้นประการหนึ่ง ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าดอกเบีย คือ ผลประโยชน์ตอบแทนที่ผู้อื่นได้ให้แก่เจ้าของเงิน เพื่อให้ได้ใช้เงินของเขานั้น

อีกกรณีหนึ่งจากการรวบรวมด้วยทฤษฎีหมายแล้ว เราจะมองเห็นมูลเหตุของดอกเบียได้อีกแห่งหนึ่งคือ มาตรา 224 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติให้ลูกหนี้ต้องจ่ายดอกเบียให้แก่เจ้าหนี้ ในกรณีคิดนัดในหนี้เงิน และมาตราอื่น เช่นมาตรา 225 ซึ่งเป็นกรณีที่จะต้องจ่ายเงินให้แก่เจ้าหนี้ เพื่อระงับความเสียหายอันได้เสื่อมเสียไประหว่างคิดนัด ฯลฯ หรือ กรณีละเมิดและต้องจ่ายเงินตามมาตรา 440 ซึ่งกรณีเหล่านี้เป็นการที่กฎหมายบัญญัติให้จ่ายดอกเบีย เนื่องจากเจ้าของเงินขาดประโยชน์จากการได้ใช้เงินของเขา ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงบัญญัติให้เรียกดอกเบียในเงินจำนวนที่เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะได้รับด้วย เพราะถือว่าเขาขาดประโยชน์จากการที่ได้ใช้เงินนั้น¹

ดังนั้นจึงสามารถให้คำนิยามกว้าง ๆ ของคำว่า "ดอกเบีย" ในทางกฎหมายได้ว่า "ดอกเบีย" หมายถึง ผลประโยชน์หรือค่าตอบแทนที่ผู้อื่นซึ่งได้ใช้เงินได้ให้แก่เจ้าของเงิน หรือได้ให้แก่เจ้าของเงิน เนื่องจากเจ้าของเงินขาด

¹ การที่ดอกเบียเกิดจากหนี้เงินนี้ ศาสตราจารย์เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายว่า เพราะลักษณะของเงินนั้น มีสภาพที่จะเอาไปลงทุนให้เกิดดอกออกผลงอกเงยได้ตลอดเวลา กฎหมายจึงบัญญัติให้คิดดอกเบียในกรณีที่ทำให้เจ้าของเงินขาดประโยชน์จากที่ไม่ได้ใช้เงินของเขา ดู ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายนิติกรรมและหนี้, หน้า 739.

ประโยชน์จากการที่ได้ใช้เงินของเขา¹

แต่ในวิทยานิพนธ์นี้ผู้เขียนจะได้ศึกษาเฉพาะดอกเบี้ยในสัญญากู้ยืมเงินซึ่งมีความหมายว่า "ค่าตอบแทนในการที่ผู้กู้ได้ให้แก่ผู้ให้กู้ได้เอาเงินเขาไปใช้"

1. ๕ ลัทธิการเรียกดอกเบี้ยตามกฎหมายไทย

ลัทธิของเจ้าหน้าที่ในการเรียกดอกเบี้ยได้นั้นมี 2 กรณีคือ

กรณีที่ 1 คู่สัญญาได้ตกลงกันให้เรียกดอกเบี้ยกันได้

กรณีที่ 2 มีตัวบทกฎหมายบัญญัติไว้ว่าจะต้องจ่ายดอกเบี้ย

กรณีที่ 1 คู่สัญญาได้ตกลงให้เรียกดอกเบี้ยกันได้ คือกรณีที่คู่สัญญาได้ตกลงกันว่าให้เรียกดอกเบี้ยกันได้ซึ่งเป็นไปตามหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาซึ่งกฎหมายยอมรับและบังคับให้เป็นไปตามที่แสดงเจตนาส่วนมากเป็นดอกเบี้ยที่คิดระหว่างอายุสัญญา เช่น สัญญาซื้อขายผ่อนส่งสามารถคิดดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่เป็นราคาของสินค้าที่จะต้องผ่อนส่งต่อกัน หรือสัญญาเช่าซื้อ เป็นต้น แต่สำหรับสัญญากู้ยืมเงินนั้น ก็ถือว่าคู่สัญญาตกลงเรียกดอกเบี้ยกันได้ซึ่งถ้าไม่ตกลงกันก็เรียกดอกเบี้ยไม่ได้ และมีข้อสังเกตว่าสัญญากู้ยืมเงินนั้นได้มีมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดอัตราดอกเบี้ยชั้นสูงที่คู่สัญญาจะตกลงกันได้ คืออัตราร้อยละ 15 ต่อปี ถ้าตกลงกันไว้เกินกว่านั้นก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละ 15 ต่อปี นอกจากนั้นการให้กู้ยืมเงินของสถาบันการเงินได้มีกฎหมายกำหนดอัตราดอกเบี้ยแยกต่างหากจาก ป.พ.พ. มาตรา 654 ซึ่งได้แก่ พ.ร.บ. ดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืม พ.ศ. 2523 มาตรา 4 ให้อำนาจกระทรวงการคลังประกาศกำหนดอัตราดอกเบี้ยชั้นสูงที่สถาบันการเงินอาจเรียกได้เกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี ได้

¹ เทียบกับความหมายของดอกเบี้ยของกฎหมายสหรัฐอเมริกา มีใจความว่า Interest is the compensation allowed by Law, or fixed by the party for the use detention, or for bearence of money or it equivalent: American Jurisprudence, Ibid p. 15-16.

ดังนั้นโดยทั่วไปแล้ว การเรียกดอก เบี้ยต่อกันนั้น เป็นไปตามหลักนิติกรรมสัญญา คือ ยึดหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา และไม่มีกฎหมาย กำหนดอัตราดอกเบี้ยชั้นสูง เอาไว้ ซึ่งคู่สัญญาจะตกลงเรียกกันเท่าไรก็ได้ เช่น สัญญาเล่นแชร์เปียร์ทวย จ้างแรงงาน จ้างทำของ จะตกลงเรียกอัตราใดก็ได้ ไม่มีกฎหมายห้ามไว้เว้นแต่เรื่องการกู้ยืมเงินเท่านั้น

กรณีที่ 2 กรณีที่มีกฎหมายบัญญัติให้ เรียกดอกเบี้ยได้ เป็นกรณีที่มีด้วยบทกฎหมายบัญญัติไว้ให้คู่กรณีจำต้อง เสียดอกเบี้ยให้แก่กัน โดยที่คู่กรณีอาจไม่ได้มีข้อตกลงที่จะ เรียกดอกเบี้ยกันไว้แต่แรก ดังเช่น กรณีบัญญัติไว้ในมาตรา 816 ในเรื่องตัวแทนและ มาตรา 860 เรื่องบัญชีเดินสะพัด

มาตรา 816 ถ้าในการจัดทำกิจการอัน เขามอบหมายแก่ตนนั้น ตัวแทนได้ ออกเงินทดลองหรือออกเงินค่าใช้จ่ายไป ซึ่งพิเคราะห์ตามเหตุ ควรนับว่าเป็นการจำเป็น ไซ้ร้ ท่านว่าตัวแทนจะ เรียกเอาเงินชดใช้จากตัวการ รวมทั้งดอกเบี้ยนับแต่วันที่ได้ออกเงิน ไปนั้นด้วยก็ได้

มาตรา 860 ส่วนเงินที่ผิดกันอยู่นั้น ถ้ายังมีได้ชำระท่านให้คิดดอกเบี้ย นับแต่วันที่หักทอนบัญชีเสร็จ เป็นต้นไป

จะเห็นได้ว่า กรณีที่ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างข้างต้น คือ กฎหมาย 2 มาตรา นั้น เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้คู่กรณีจะต้อง เสียดอกเบี้ยให้แก่กัน ถึงแม้ว่าคู่กรณีจะไม่ได้ ตกลงกันไว้ว่าจะต้อง เสียดอกเบี้ยไว้ก็ตาม แต่เป็นกรณีฝ่ายที่ได้รับดอกเบี้ยนั้น ได้มาโดย บทบัญญัติของกฎหมาย

ในการพิจารณาว่าคู่กรณีมีสิทธิจะได้รับดอกเบี้ยกันหรือไม่ จึงต้องพิจารณาว่า คู่กรณีฝ่ายนั้นมีสิทธิเข้าตามกรณีที่ 1 หรือกรณีที่ 2 กล่าวคือ มีการตกลงให้เรียกดอกเบี้ย ต่อกันหรือไม่ หรือว่าในกรณีนั้น ๆ มีกฎหมายบัญญัติให้ฝ่ายนั้นมีสิทธิได้รับดอกเบี้ยหรือไม่ สำหรับ " อัตราดอกเบี้ย " นั้น หมายถึง การคิดดอกเบี้ยเป็นอัตราส่วนเล็กน้อยของต้นเงิน ภายในระยะเวลาที่กำหนด เช่น ร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี หากจะพิจารณาถ้อยคำที่กล่าวถึง คำว่าอัตราดอกเบี้ย เราอาจแยกได้ 2 กรณีด้วยกัน กล่าวคือ

1) กรณีที่กฎหมายได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยชั้นสูง กล่าวคือ กฎหมายได้กำหนด
ขอบเขตที่คู่สัญญาจะ เรียกดอกเบี้ยกันได้ไม่เกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด เช่น ในเรื่องการ
กู้ยืมเงิน ตามมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในเรื่องจำนำตามพระราช-
บัญญัติโรงรับจำนำ เป็นต้น

2) อัตราดอกเบี้ยที่กฎหมายได้กำหนดอัตราไว้แน่นอน ซึ่งแบ่งเป็น 2 กรณี

ก) กรณีไม่ผิดในหนี้เงิน คือ มาตรา 7 ซึ่งบัญญัติว่า ถ้าจะต้องเสีย
ดอกเบี้ยแก่กัน และดอกเบี้ยนั้นมีได้กำหนดอัตราไว้โดยนิติกรรม หรือโดยบทกฎหมายอันใด
อันหนึ่งชัดแจ้งไซ้ ท่านว่าให้ใช้อัตราร้อยละ 7 เจ็ดครึ่ง

กรณีที่จะนำมาตรา 7 ไปใช้นี้ เป็นกรณีที่จะต้องเสียดอกเบี้ยแก่กัน
ตามที่กล่าวข้างต้นแล้วว่า สิทธิของเจ้าหนี้ที่จะได้ดอกเบี้ยนั้นมี 2 กรณี คือ ได้มีการตกลง
ให้เรียกดอกเบี้ยต่อกัน หรือว่ามีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าต้องจ่ายดอกเบี้ยต่อกัน ซึ่งเมื่อเจ้าหนี้ที่
มีสิทธิจะได้รับดอกเบี้ยแล้ว แต่ไม่ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ ไม่ว่าโดยข้อตกลงในนิติกรรม
หรือด้วยบทกฎหมายแล้วก็นำมาตรา 7 คืออัตราดอกเบี้ยร้อยละ เจ็ดครึ่งมาบังคับใช้

ข) กรณีผิดนัดในหนี้เงิน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กรณี

1) กรณีผิดนัดในหนี้เงินทั่วไป คือ มาตรา 224 ซึ่งบัญญัติว่า
"หนี้เงินนั้น ท่านให้คิดดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดร้อยละ เจ็ดครึ่งต่อปี ถ้าเจ้าหนี้
อาจจะ เรียกดอกเบี้ยได้สูงกว่านั้น โดยอาศัยเหตุอย่างอื่นอันชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้คงส่ง
ดอกเบี้ยต่อไปตามนั้น"

2) กรณีผิดนัดแต่มีกฎหมายเฉพาะกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ เช่น

กฎหมายตั๋วเงินมาตรา 911 บัญญัติว่า "ผู้สั่งจ่ายจะเขียน
ข้อความกำหนดลงไว้ว่าจำนวนเงินอันจะพึงใช้นั้น ให้คิดดอกเบี้ยด้วยก็ได้ และในกรณี
เช่นนั้น ถ้ามิได้กล่าวลงไว้ เป็นอย่างอื่น ย่อมคิดแต่วันที่ลงในตั๋วเงิน

มาตรา 968 บัญญัติว่า " ผู้ทรงจะ เรียก ร้อง เอา เงิน ใช้ จาก บุคคล ซึ่ง ตน ใ ช้ สิทธิ ใ ล่ เบี้ย นี้ ก็ ได้ คือ

1. จำนวน เงิน ใน ตัว แลก เงิน ซึ่ง เขา ไม่ รับ ร้อง หรือ ไม่ ใ ช้ กับ
ทั้ง ดอก เบี้ย ด้วย

2. ดอก เบี้ย อัตรา ร้อย ละ 5 ต่อ ปี นับ แต้ วัน ถึง ก่าหนด

3. ... ฯลฯ ... "

มาตรา 969 บัญญัติว่า " คู่สัญญา ซึ่ง เข้า ถือ เอา และ ใ ช้ เงิน ตาม ตัว แลก เงิน อาจ จะ เรียก เอา เงิน ใช้ จาก คู่สัญญา ทั้ง หลาย ซึ่ง ต้อง รับ ผิด ต่อ ตน ได้ คือ

1. เงิน เต็ม จำนวน ซึ่ง ตน ได้ ใ ช้ ไป

2. ดอก เบี้ย ใน จำนวน เงิน นั้น คิด อัตรา 5 % ต่อ ปี นับ แต้ วัน ที่

ได้ ใ ช้ เงิน ไป

3. ... ฯลฯ ... "

1.6 ข้อพิจารณาเกี่ยวกับความหมายของดอกเบี้ย

จาก ความหมาย ของ ดอก เบี้ย ตาม กฎหมาย บั จจุ บัน ที่ ว่า ดอก เบี้ย เกิด ขึ้น จาก หนี้ เงิน เท่านั้น จึง ทำ ให้ เป็น ข้อ พิจารณา ถึง ปัญหา อัน เกิด จาก คำ พิพากษา ฎีกา ที่ 1050/2512 เพื่อ จะ วิเคราะห์ ว่า จาก ความหมาย ของ ดอก เบี้ย ใน บั จจุ บัน นี้ เหมาะ สม กับ สถาน การณ์ ของ สังคม หรือ ไม่

จาก คำ พิพากษา ฎีกา ที่ 1050/2512 ซึ่งมี ใจ ความ ว่า โจท ก์ ฟ้อง ว่า เมื่อ วันที่ 7 พฤษภาคม 2504 จำเลย ยืม ข้าวเปลือก จาก โจท ก์ 200 ถัง ๆ ละ 20 กิโลกรัม ตกลง ให้ ดอก เบี้ย เป็น ข้าวเปลือก 2 ถัง ต่อ 1 ถัง สัญญา ส่ง ใ ช้ คั น วันที่ 1 มีนาคม 2505 ครบ ก่าหนด สัญญา ไม่ ส่ง ใ ช้ ค้าง ดอก เบี้ย เป็น ข้าวเปลือก 100 ถัง โจท ก์ ทวงถาม ก็ เพิกเฉย ขณะ นี้ ราคา ข้าวเปลือก ราคา ถัง ละ 15 บาท รวม ราคา ข้าว ที่ ยืม และ ดอก เบี้ย เป็น เงิน 4,500 บาท จึง ขอ ให้ พิพากษา ให้ จำเลย ใ ช้ ข้าว ที่ ยืม และ ดอก เบี้ย ที่ ค้าง เป็น ข้าว 300 ถัง

ถั่งละ 20 กิโลกรัม ให้โจทก์ ถ้าไม่สามารถใช้ได้ เป็นข้าวเปลือก ก็ให้ใช้เงินแทน 4,500 บาท ให้จำเลยเสียดอกเบี้ย เป็นข้าวเปลือกในอัตราข้าว 2 ถึงต่อดอกเบี้ย 1 ถึง หากไม่สามารถชำระ เป็นข้าวเปลือกได้ก็ให้ชำระ เป็น เงินตราตามราคาท้องตลาด จนกว่า จำเลยจะชำระหนี้ให้โจทก์เสร็จ

จำเลยให้การว่าไม่เคยยืมข้าวเปลือกจากโจทก์ ไม่เคยพิมพ์ลายนิ้วมือ ให้โจทก์ สัญญาที่โจทก์นำมาฟ้อง เป็นสัญญาปลอม ลายพิมพ์นิ้วมือในสัญญา ไม่ใช่ลายพิมพ์ นิ้วมือจำเลย

ศาลชั้นต้นพิเคราะห์แล้ววินิจฉัยว่า พยานโจทก์ เบิกความแตกต่างกันสองพิรุช ขัดต่อเหตุผล ฟังไม่ได้ว่าจำเลยกู้ข้าวเปลือกไปจากโจทก์ พิพากษายกฟ้องให้โจทก์เสียค่าธรรมเนียม ค่าทนายความ 100 บาทแทนจำเลย

โจทก์อุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์ฟังข้อเท็จจริงว่า จำเลยทำสัญญายืมข้าวเปลือกไปจากโจทก์ จำเลยจึงต้องคืนข้าวเปลือกที่ยืม จำเลยไม่ได้แย้งเรื่องราคาข้าวเปลือก ถ้าจำเลยไม่สามารถคืนข้าวเปลือก ก็ต้องใช้ราคาข้าวโจทก์ฟ้อง คือถั่งละ 15 บาท ผลประโยชน์ที่ จำเลยตกลงให้โจทก์เป็นพิเศษ ซึ่งตามสัญญาเรียกว่า ดอกเบี้ยนั้น ไม่ใช่เรื่องการกู้ยืมเงิน หรือจ่ายเงินล่วงหน้าแก่กัน ไม่ต้องด้วยข้อห้ามใด ๆ ตามกฎหมาย เมื่อจำเลยตกลงที่จะชำระ ให้โจทก์ในการที่เอาข้าวเปลือกของโจทก์ไปใช้ จำเลยก็ต้องชำระให้โจทก์ตามข้อตกลง พิพากษากลับ ให้จำเลยชำระข้าวเปลือกให้โจทก์ 300 ถั่ง ๗ ละ 20 กิโลกรัม ถ้าไม่สามารถ ชำระหนี้ข้าวเปลือกก็ให้ชำระ เงิน 4,500 บาท ให้จำเลยใช้ดอกเบี้ย เป็นข้าวเปลือกแก่โจทก์ อัตราปีละ 1 ถึง ต่อ 2 ถั่ง ข้าวเปลือกที่จำเลยยืมไป และยังคงค้างชำระอยู่ตั้งแต่วันฟ้อง จนกว่าจำเลยจะใช้ข้าวเปลือกที่ยืมไปให้โจทก์เสร็จ ถ้าไม่สามารถชำระ เป็นข้าวเปลือกได้ ก็ให้ชำระ เป็น เงินแทน คิดตามราคาท้องตลาด ค่าฤชาธรรมเนียม ค่าทนายความทั้งในศาล ชั้นต้นและศาลอุทธรณ์เป็นทับไป

แต่มีความเห็นแย้งว่า การที่จำเลยยืมข้าวเปลือกของโจทก์ เมื่อตกลง คิดเอาดอก เบี้ย ผลก็เป็นอย่างเดียวกันกับการซื้อ เชื้อข้าวเปลือก เคยตกลงจะส่งข้าวแทนต้น เงิน

และดอกเบ็ญ เมื่อโจทก์คิดดอกเบ็ญ เป็นข้าว 1 ถัง ต่อข้าวที่ยืม 2 ถัง ก็เท่ากับเรียก
ดอกเบ็ญในอัตราร้อยละ 50 ต่อปี จึงเป็นการขัดกับอัตราที่กำหนดไว้ในประกาศห้ามมิให้
ตกข้าวแก่ชาวนา จ.ศ.1239 เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายและเป็นกฎหมาย เกี่ยว
ด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน สัญญาที่โจทก์จำเลยทำกันไว้ใช้บังคับได้เฉพาะข้าว
ที่ยืมไปเท่านั้น

จำเลยฎีกา

ศาลฎีกาตรวจสำนวนประชุมปรึกษาแล้ว ทางพิจารณาโจทก์นำสืบว่า วันที่
1 พฤษภาคม 2504 จำเลยยืมข้าวเปลือกจากโจทก์ 200 ถัง ยอมให้คิดดอกเบ็ญ 1 ถัง
ต่อต้น 2 ถัง ทำสัญญากู้ข้าวกันไว้เป็นหลักฐานให้จำเลยพิมพ์ลายนิ้วมือในสัญญา นายแม่
นายสงวน เช่น ชื่อ เป็นพยานในสัญญาจำเลยมอบ ส.ค.1 ที่นาให้โจทก์ยึดไว้ ตอนเย็น
จำเลยนำรถยนต์มาขนข้าวตั้งแต่ยืมข้าวไป จำเลยไม่ได้ชำระคืน ก่อนฟ้องสองสาม เดือนโจทก์
เคยร้องต่ออำเภอเกี่ยวกับเรื่องสามี จำเลยคำประกัน นายลือ กูเงินโจทก์ไป 150 บาท
สามีจำเลยรับว่าจะใช้ ไม่ได้พูดถึงข้าวที่จำเลยยืม

จำเลยนำสืบว่าไม่เคยยืมข้าวจากโจทก์ ไม่เคยพิมพ์ลายนิ้วมือในสัญญาให้
โจทก์ ไม่เคยแจ้ง ส.ค.1 ฟังทราบเรื่องสามีจำเลยเป็นหนี้ข้าวเปลือกโจทก์ เมื่อปีที่แล้ว
(พ.ศ.2508) ทราบโดยนางเพ็ง ผู้ใหญ่บ้านพาโจทก์ไปทวงหนี้ จากสามีจำเลย จำเลย
ขอผิด โจทก์ไม่ยอมได้ไปร้องต่ออำเภอศรีนครภูมิจะจัดการกันอย่างไรไม่ทราบ

ได้พิเคราะห์แล้วเห็นว่า การที่โจทก์มี ส.ค.1 ซึ่งมีชื่อจำเลยไว้ในความ
ครอบครอง ย่อมเป็นหลักฐานประการหนึ่งที่จะแสดงว่าจำเลยได้มอบไว้ให้ เนื่องจากยืมข้าว
ไปจากโจทก์ ส.ค.1 จะตกไปอยู่ในความครอบครองของโจทก์ได้อย่างไรนั้น ได้ความจาก
นายเบื่อนพยานจำเลยว่า นายแป็บสามีจำเลยเคยเอาข้าวจากโจทก์ 2 เกวียน เกวียนละ
36 ถัง คิดดอกเบ็ญ 1 เกวียน นายเบื่อนแบ่งข้าวจากนายแป็บ 24 ถัง ทำสัญญาให้โจทก์
ไว้มี ส.ค.1 เป็นหลักฐาน ส.ค.1 มีชื่อ นางตก เป็นเจ้าของ นายแป็บใช้หนี้แล้ว 78 ถัง
ค้าง 4 ถัง นายเบื่อนใช้แล้ว 8 ถัง คงค้าง 18 ถัง นางเพ็ง พยายจำเลยว่าโจทก์มาร้อง-
ทุกข์เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2509 ว่า นายแป็บติดหนี้ข้าวเปลือก 22 ถัง เรียกนายแป็บมา

สอบถาม นายแป็บว่าเป็นหนี้จริง แต่ข้าพชนี้หมดแล้ว และไม่ได้เอาคนเดียวแบ่งให้นายเบือนด้วย เรียกนายเบือนมาสอบถาม นายเบือนรับว่าเอาข้าวมานายแป็บ 18 ถัง นายเบือนยอมทำสัญญาข้าวเปลือก 18 ถัง ให้โจทก์ ส่วนของนายแป็บโจทก์บอกว่ามีสัญญาอยู่แล้ว เอาสัญญาให้ดูไม่มีลายพิมพ์นิ้วมือผู้กู้ ผู้ให้กู้ และพยาน

ได้ความดังนี้จึงเห็นได้ว่านายเบือนแบ่งข้าวไปจากนายแป็บ จำนวนก็ถึงนั้น นายพิง นายเบือนเบิกความขัดแย้งกัน เพราะนายเบือนว่า 24 ถัง แต่นางพิงว่านายเบือนรับไป 18 ถัง นายเบือนว่าต้องเสียดอกเบียให้โจทก์เป็นข้าว 1 ถัง ต่อต้น 2 ถัง ฉะนั้นข้าวที่นายเบือนเอาไป ถ้าเป็นจำนวน 24 ถัง ก็จะต้องเสียดอกเบีย 12 ถัง ถ้าเป็นจำนวน 18 ถัง ก็จะต้องเสียดอกเบีย 9 ถัง จะคิดจำนวนใดจำนวนหนึ่งข้าวที่นายเบือนจะต้องรับใช้ก็สูงกว่าที่นายเบือนเบิกความ แต่นายเบือนว่าใช้แล้ว 8 ถัง ค้าง 18 ถัง จึงรวมได้เพียง 26 ถัง เท่านั้น นายแป็บเป็นผู้เอาข้าวจากโจทก์ และทำสัญญาให้ไว้แล้ว จึงไม่มีเหตุผลอย่างใด ที่นายเบือนจะต้องทำสัญญาให้ไว้ต่อโจทก์อีก นางพิงว่านายแป็บค้างชำระข้าวเปลือกเพียง 4 ถัง ขอผิดโจทก์ยังไม่ยอมไปร้องต่ออำเภอ จึงไม่มีเหตุผลอย่างใดที่โจทก์จะยอมให้ นายเบือนติดค้าง โดยให้ทำสัญญายืมไว้ จำเลยมิได้นำนายแป็บมาสืบ เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีความจริงตามที่จำเลยกล่าวอ้างหรือไม่ และมีได้อ้างเจ้าพนักงานอำเภอมาสืบ เพื่อพิสูจน์ว่าโจทก์ร้องเรียนนายแป็บยืมข้าวหรือค่าประกัน เงินกู้ยืม ลืม ชื่อนำสืบของจำเลยขัดแย้งกัน เป็นพิรุธไม่น่าเชื่อว่านายแป็บได้ยืมข้าวจากโจทก์ ที่นายเบือนว่านายแป็บมอบ ส.ค.1 ให้โจทก์เนื่องจากการยืมข้าว จึงไม่มีเหตุผลที่จะรับฟังว่าเป็นความจริง โจทก์มีพยานบุคคลคือ นายสงวน นางมะ ซึ่งเบิกความต้องคำกันกับโจทก์ว่า จำเลยมาพูดยืมข้าวเปลือก ทำสัญญามอบ ส.ค.1 ให้ไว้เป็นประกันและนำรถยนต์มาบรรทุกข้าวจึงเป็น เหตุผลที่เชื่อได้ว่าจำเลยยืมข้าวเปลือกไปจากโจทก์จริง การที่ติดค้างอยู่นานปี ก็คงเนื่องจากการทำนาไม่ได้ผล 2 - 3 ปี แล้ว ดังได้ความจากนายพิงพยานจำเลย

ปัญหาที่จะต้องวินิจฉัยต่อไปมีว่า โจทก์จะ เรียกดอก เบี้ย เป็นข้าว เปลือกในอัตรา 1 ถัง ต่อข้าวเปลือกที่จำเลยยืมไป 2 ถัง ได้หรือไม่ ได้พิเคราะห์แล้วเห็นว่า จำเลยไม่ได้ยืมเงินจากโจทก์ ผลประโยชน์ตอบแทนที่โจทก์เรียกร้องให้จำเลยชำระโดยเรียกว่าเป็นดอก เบี้ยนั้นจึงไม่ใช่ดอก เบี้ยตามความหมายของกฎหมาย เพราะผลประโยชน์ที่จะ เรียก

เป็นดอก เบี้ยจะ เกิดขึ้นได้จากหนี้เงิน เท่านั้น เมื่อจำเลยตกลงยอมให้ผลประโยชน์ตอบแทน แก่โจทก์ เนื่องจากจำเลยยืมข้าวเปลือกของโจทก์ไปใช้จำเลยก็ต้องชำระให้ตามข้อตกลง

อนึ่ง การที่โจทก์เรียกร้องให้จำเลยชำระดอกเบี้ย เป็นข้าวเปลือกใน อัตราที่เห็นเป็นท่านองว่า เป็นอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าที่กำหนดไว้ในประกาศห้ามมิให้ตกข้าว แก่ชาวนา จ.ศ.1239 ซึ่งผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์มีความเห็นแย้งว่าเป็นการต้องห้ามโดย ชัดแจ้งโดยกฎหมาย และเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนนั้น ศาลฎีกาพิเคราะห์แล้วเห็นว่า ในขณะที่โจทก์จำเลย ทำสัญญากันนั้น ประกาศห้ามมิให้ตกข้าว แก่ชาวนา จ.ศ.1239 ได้ ถูกยกเลิกไปแล้ว โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะ ประมวลกฎหมายนี้ ได้รวบรวมข้อบัญญัติต่าง ๆ ในทางแห่งทั้งหมดขึ้นใช้บังคับ และในมาตรา 656 ก็ได้บัญญัติคุ้มครองมิให้เอาของชำระหนี้ แทนเงินด้วยการคิดราคาต่ำกว่าราคาท้องตลาด ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1981/2511

ศาลอุทธรณ์ พิพากษาชอบแล้ว

พิพากษายืน ให้จำเลยใช้ค่าหมายความขึ้นฎีกา 100 บาท แทนโจทก์

ข้อสังเกตุจากคำพิพากษาศาลฎีกา 1050/2512

คำพิพากษาศาลฎีกานี้ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ดอก เบี้ยจะต้องเกิดขึ้นจาก หนี้เงินเท่านั้น ผลจึงเป็นว่า ไม่สามารถนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 654 ที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยขึ้นสูงไว้ร้อยละ 15 ต่อปี มาใช้บังคับได้ เพราะมาตรา 654 นั้น ใช้กับการกู้ยืมเงินเท่านั้น และไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ย เกินอัตรา พ.ศ.2475 ด้วย อันจะทำให้ส่วนที่เป็นดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะทั้งหมดตามแนวคำ พิพากษาศาลฎีกาที่ได้ตัดสินไว้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 478/2488 (ฎ.392), 607/2494 (ฎ.540), 804/2506 (.1362) ประชุมใหญ่ 1364/2514 (ฎ.2066) เป็นต้น

ฉะนั้น ความหมายของคำว่า " ดอก เบี้ย " ตามมาตรา 654 แห่งประมวล- กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงมีความหมายเฉพาะ เป็นค่าตอบแทนที่ใช้บังคับใน เรื่องการกู้ยืมเงิน เท่านั้น หากได้มีความหมายถึงค่าตอบแทนในสัญญาอื่นที่ไม่ใช่สินเชื่อ เปลี่ยนอย่างอื่นด้วยไม่

ตามคำพิพากษานี้ เป็นการยืมข้าวเปลือกและเรียกผลตอบแทน เป็นข้าวเปลือกซึ่งเดิม เคยมีกฎหมายคุ้มครองชาวนา มิให้ถูกนายทุนขูดรีดคือ พระราชบัญญัติห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชาวนา จ.ศ. 1239 ซึ่งเป็นกรณีที่ยืมเงินกันแล้วคิดดอกเบี้ย เป็นข้าศาลฎีกาได้ตัดสินแล้วว่าพระราชบัญญัติห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชาวนา จ.ศ. 1239 ได้ยกเลิกไปแล้วโดยบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ในมาตรา 656 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า ถ้าทำสัญญากู้ยืมเงินกัน และผู้กู้ยืมรับเอาสิ่งของ หรือทรัพย์สินอย่างอื่นแทนจำนวนเงินนั้นไซ้ ท่านให้คิดเป็นหนี้เงิน ค้างชำระ เคยจำนวน เท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้น ในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ

ถ้าทำสัญญากู้ยืมเงินกัน และผู้ให้กู้ยืมยอมรับเอาสิ่งของ หรือทรัพย์สินอย่างอื่นเป็นการชำระหนี้แทนเงินที่กู้ยืมไซ้หนี้อันระงับไป เพราะการชำระ เช่นนั้น ท่านให้คิดเป็นจำนวน เท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้นใน เวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ

ความตกลงกันอย่างไร ๆ ชัดกับข้อความดังกล่าวมานี้ ท่านว่าเป็นโมฆะ มาตรา 656 นี้ ใช้กับการยืมเงินกันแล้วผู้ให้กู้ หรือผู้กู้ยอมรับเอาสิ่งของแทนการชำระต้นเงิน หรือดอกเบี้ย ซึ่งมาตรา 656 นี้ ก็ควบคุมถึงการยอมรับเอาดอกเบี้ย เป็นสิ่งของได้ด้วย ดังนั้นหลักเกณฑ์ในมาตรา 656 จึงไม่สามารถนำมาปรับใช้กับการยืมข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1050/2512 ได้ เพราะ เป็นการยืมสิ่งของกันตั้งแต่แรก แต่มาตรา 656 นี้ ใช้กับการยืมที่คู่สัญญามีเจตนาทำสัญญากู้ยืมเงินกันก่อน แล้วต่อมาจึงยอมรับของแทนเงินต้นหรือดอกเบี้ย เช่นนี้ กฎหมายได้บัญญัติคุ้มครองผู้กู้ไว้โดยให้คิดคำนวณทรัพย์สินของนั้น เท่ากับราคาท้องตลาดใน เวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ เหตุผลที่มาตรา 656 บัญญัติให้คำนวณราคาทรัพย์สินสิ่งของที่ตกลงยอมรับชำระแทนเงินนั้นก็ เนื่องมาจาก วัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชาวนา จ.ศ. 1239 โดยมีมุ่งหมายที่จะมิให้นายทุนขูดรีดชาวนาอันจะนำไปสู่ผลเสียหาย เศรษฐกิจ และความสงบเรียบร้อยของประชาชนนั่นเอง เพราะถ้าไม่มีกฎหมายมาตรานี้แล้ว บรรดานายทุนเงินกู้อาจจะ เรียกให้ผู้ชำระ เงินต้นและดอกเบี้ย เป็นข้าวซึ่งเรียกได้สูงอย่างไรก็ได้ เพราะไม่มีกฎหมายบัญญัติห้ามไว้

แต่อย่างไรก็ตามดังได้กล่าวแล้วว่า มาตรา 656 นั้น ไม่ใช้กับการยืมสิ่งของ และเรียกผลประโยชน์ตอบแทน เป็นสิ่งของด้วย ดังเช่น คำพิพากษาศาลฎีกานี้ ดังนั้นข้อเท็จจริง

อาจจะเกิดขึ้นได้ว่านายทุนหรือเจ้าของโรงสีต่าง ๆ ตกลงให้ชาวนายืมข้าวไปกินก่อนแล้วใช้คืนเป็นข้าวด้วยอัตราดอกเบี้ยเป็นข้าวในอัตรา 1 ถัง ต่อข้าวที่ยืม 2 ถัง ได้ ซึ่งในปัจจุบันก็มีกวนาไทยที่ได้ทำสัญญายืมข้าวสารหรือข้าวเปลือกหรือปุย และของบริโภคต่าง ๆ โดยตกลงกับนายทุนว่าจะคืนเป็นข้าว และให้ดอกเบี้ยเป็นข้าว เมื่อสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวข้าว เป็นต้น ซึ่งในกรณีนี้ผู้กู้คือชาวนา เหล่านั้นไม่ได้กู้เงินก่อน แล้วตกลงชำระด้วยข้าวอันจะตกอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 656 ดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า คำพิพากษาฎีกาที่ 1050/2512 นี้ ศาลฎีกาตัดสินได้ถูกต้องตามหลักกฎหมายยืมใช้สิ่งเปลี่ยนแปลงแล้ว เพราะการยืมใช้สิ่งเปลี่ยนแปลงที่ไม่ใช่การกู้ยืมเงิน ไม่มีกฎหมายบัญญัติควบคุมอัตราผลตอบแทนแต่อย่างใด อาจปล่อยให้คู่สัญญาตกลงกันได้ตามหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา และศาลก็ต้องยอมรับบังคับให้ตามเจตนาของคู่สัญญานั้น

เมื่อผลของหลักกฎหมายยืมใช้สิ่งเปลี่ยนแปลง เป็น เช่นนี้ และ เนื่องจากสภาพสังคมไทยเป็นสังคมกสิกรรม ประชาชน 70 % เป็นชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ และเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าประเทศไทยยังด้วยพัฒนาอยู่ ดังนั้น บรรดานายทุนผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจอาจจะใช้โอกาสทำสัญญายืมข้าวเปลือกหรือสิ่งของอื่นกับชาวนามากขึ้น แล้วเรียกผลประโยชน์ตอบแทนเป็นข้าวเปลือกในจำนวนเท่าใดก็ได้ ไม่มีกฎหมายกำหนดหรือควบคุมอัตราผลตอบแทนว่าจะเรียกได้เท่าใด และข้อเท็จจริงเช่นนี้ก็มีในปัจจุบันนี้ซึ่งชาวนาส่วนใหญ่ที่ยากจนต้องพึ่งพานายทุนเจ้าของโรงสีในการดำรงชีพ ในระหว่างที่ไม่ใช่ฤดูทำนา เพราะไม่มีเงินที่จะไปแลกเปลี่ยนสิ่งของอย่างอื่นได้ และถ้าชาวนากลุ่มนั้นรู้จักสนิทกับนายทุนในหมู่บ้านนั้น นายทุนนั้นก็ใช้วิธีทำสัญญาเช่นนี้ ซึ่งเป็น เอกเทศสัญญาอย่างหนึ่ง เพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราได้ เพราะนายทุนเป็นเจ้าของโรงสีรับซื้อข้าวจากชาวนาอยู่แล้ว และในที่สุดนายทุนนั้นเองจะเป็นผู้ผูกขาดได้ข้าวจากชาวนาในกลุ่มนั้นแต่ผู้เดียว เพราะชาวนามีหนี้สินล้นพ้นตัว จึงมีหน้าที่ปลูกข้าวเพื่อใช้หนี้ แก่นายทุนอย่างเดี่ยวเท่านั้น จึงเห็นได้ว่าเป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจของชาติได้เช่นเดียวกัน

1. ๕ การคิดค่าธรรมเนียมในการกู้ยืมเงินของธนาคารพาณิชย์กับความหมายของคำว่า " ดอก เบี้ย "

จากคำนิยามของ " ดอก เบี้ย " ในสัญญากู้ยืมเงินนั้น หมายถึง ค่าตอบแทนที่

ผู้กู้ได้ให้แก่ผู้ให้กู้เพื่อที่ได้ใช้เงินของเขานั้น มาตรา 654 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดไว้ร้อยละ 15 ต่อปี ถ้ากำหนดเกินกว่า 15 % ต่อปี ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละ 15 ต่อปี นั้น ซึ่งอัตราดอกเบี้ยนี้ใช้กับการกู้ยืมเงินระหว่างเอกชนเท่านั้น เพราะปัจจุบันได้มีสถาบันการเงิน¹ ได้ประกอบกิจการให้กู้ยืมเงินด้วย ซึ่งอัตราดอกเบี้ยของสถาบันการเงินนี้เป็นไปตามพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. 2523 ที่สามารถเรียกดอกเบี้ยจากผู้กู้ได้เกินอัตราร้อยละ 15 ต่อปี ได้

ในสัญญากู้ยืมเงินของสถาบันการเงินเหล่านี้ นอกจากจะเรียกอัตราดอกเบี้ยเงินกู้แล้วยังกำหนดค่าธรรมเนียม (Fees) ในการกู้ยืมเงินอีก จึงมีปัญหว่าบรรดาค่าธรรมเนียมต่าง ๆ (Fees) เหล่านี้ เป็นดอกเบี้ยหรือไม่ ซึ่งถ้าเป็นดอกเบี้ย และหากคิดเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดแล้ว ก็เป็นการขัดต่อพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 (ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป) อันจะทำให้ดอกเบี้ยทั้งหมดตกเป็นโมฆะ

ดังนั้นผู้เขียนเห็นควรที่จะวิเคราะห์ว่า ค่าธรรมเนียม (Fees) ต่าง ๆ ที่กำหนดคิดเป็นอัตราร้อยละจากยอดเงินกู้ จะมีความหมายเป็นดอกเบี้ยหรือไม่

ในสัญญาเงินของธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่ มีข้อกำหนดในสัญญา ดังนี้

¹ คำว่า " สถาบันการเงิน " ตามพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. 2523 หมายความว่า

- (1) ธนาคารแห่งประเทศไทย
  - (2) ธนาคารพาณิชย์ ตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์
  - (3) บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ และบริษัทเครดิตฟองซิเออร์ ตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเออร์
  - (4) สถาบันการเงินอื่นที่รัฐมนตรีกำหนดโดยคำแนะนำของธนาคารแห่งประเทศไทย
- โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ข้อ 1 กำหนดจำนวน เงินกู้ และ เงื่อนไขในการ เบิก เงินกู้

ข้อ 2 กำหนดอัตราดอกเบี้ยและกำหนดชำระ

ข้อ 3 กำหนดเวลาชำระ เงินต้น

ข้อ 4 กำหนดหลักประกันส่วนมากจะจดทะเบียน จำนอง อสังหาริมทรัพย์

ค่าประกัน เงินกู้

ข้อ 5 ขอรับรองและยืนยันอำนาจผู้กู้

ข้อ 6 เงื่อนไขในการกู้เงิน

ข้อ 7 กำหนดกรณีผิดนัด

ข้อ 8 กำหนดผลของการผิดนัด

ข้อ 9 บทเบ็ดเตล็ด

สัญญาฉบับนี้ส่วนใหญ่ธนาคารจะพิมพ์ เป็นแบบฟอร์มไว้ เรียบร้อย ซึ่งอาจจะมีการแก้ไขบ้างตามแต่จะตกลงระหว่างธนาคารและลูกค้า

1. อัตราดอกเบี้ยในเงินต้นที่กู้ ซึ่งจะ เรียกกันว่า Prime Rate หรือ Minimum Loan Rate (M.L.R.) ถ้าเป็นอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ เบิกเงิน เกินบัญชี Minimum Overdraft Rate (M.O.R.)

Prime Rate นี้ หมายถึงอัตราดอกเบี้ยขั้นต่ำสุดที่ผู้ให้กู้ เรียกเก็บจากลูกค้าที่ดีของผู้ให้กู้ ลูกค้าที่ดีนี้หมายถึง ลูกค้าที่ได้รับความเชื่อถือจากธนาคารคือ ได้ทำการติดต่อกับธนาคารมานานจนเชื่อใจได้ว่า เป็นผู้มีความสามารถในการชำระหนี้ดี ฐานะ เศรษฐกิจดี และอุปนิสัยดี ดังนั้น เมื่อธนาคารไว้วางใจแล้ว การคิดดอกเบี้ยจากการกู้เงินธนาคารจะเรียกต่ำกว่าอัตราทั่วไป (ซึ่งไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปี) ตามประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันนี้อัตรา Prime Rate คือ 15 % ต่อปี ซึ่งข้อกำหนดในสัญญาจะกำหนดไว้ว่า " ผู้กู้ยอมเสียดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้กู้ในจำนวนเงินที่ผู้กู้ เป็นหนี้ตามสัญญานี้

ในอัตราเท่ากับอัตราดอกเบี้ย Prime Rate ของผู้ให้กู้บวกอีกร้อยละ 1.5 ต่อปี โดยชำระให้ผู้ให้กู้เป็นรายเดือน ภายในวันที่ (5) ของแต่ละเดือน เริ่มชำระงวดแรกตั้งแต่วันที่ (เดือนที่ถอนเงินกู้เป็นต้นไป)

ซึ่งอัตรา Prime Rate หรืออัตราดอกเบี้ยสำหรับลูกค้าที่ดีนี้ ในแง่ปฏิบัติถือว่าเป็นจติวิทยาซึ่งผู้กู้จะเข้าใจว่า ธนาคารไว้เนื้อเชื่อใจตนและคิดดอกเบี้ยต่ำ โดยธนาคารจะนำอัตราร้อยละ 1.5 ต่อปี บวกกับอัตรา Prime Rate ซึ่งในขณะนั้นอาจจะตั้งระดับไว้ 17 % ต่อปี ดังนั้น อัตราดอกเบี้ยเงินกู้นี้เท่ากับ 18.5 % ต่อปี ซึ่งเท่ากับธนาคารคิดดอกเบี้ย 18.5 ต่อปี ไม่เกินร้อยละ 19 ต่อปี ตามที่ธนาคารแห่งประเทศไทย กำหนดให้ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการคิดดอกเบี้ยของธนาคารแบบอัตราดอกเบี้ยลอยโดยคิดจาก Prime Rate นี้ ถ้าหากธนาคารแห่งประเทศไทย โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505¹ ได้เปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์จะคิดได้ แล้วนั้น ปัญหาเกิดขึ้นว่า

ในกรณีของการกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ ได้ทำในรูปที่ให้ผู้กู้ออกตัวเงินให้ ผู้ให้กู้ (ธนาคารพาณิชย์) ได้ยึดถือไว้ โดยในตัวเงินนั้นระบุอัตราดอกเบี้ยลอยไว้ เช่น เขียนว่า ให้คิดดอกเบี้ย 2 % over Prime rate ของธนาคารพาณิชย์นั้น ๆ มีปัญหาว่า

- 1) การกำหนดดอกเบี้ยในลักษณะดังกล่าวมีผลบังคับใช้ได้เพียงใด
- 2) ถ้า Prime Rate เปลี่ยนแปลงไป การคิดดอกเบี้ยจะขึ้นลงตามไปด้วยหรือไม่
- 3) จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงตัวเงินทุกครั้งที่อัตรา Prime Rate เปลี่ยน

ไปหรือไม่

¹ มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 บัญญัติว่า

"ธนาคารแห่งประเทศไทยมีอำนาจกำหนดให้ ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติในเรื่องดังต่อไปนี้ได้

(1)

(2) ดอกเบี้ยหรือส่วนลดที่ธนาคารพาณิชย์อาจ เรียกได้

(3)

1) การที่กำหนดดอกเบี้ยไว้ในตัวเงินหรือสัญญาถือว่า ให้คิดอัตราดอกเบี้ยลอยจะมีผลบังคับใช้ได้เพียงใด

ในปัญหานี้ ธนาคารพาณิชย์หรือสถาบันการเงินคิดดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศกำหนดให้ใช้ ดังนั้น หากกำหนดดอกเบี้ยลอยดังกล่าวข้างต้น อาจจะเกินอัตราสูงสุดที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดได้ เช่น อัตราสูงสุดที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดไว้ร้อยละ 18 ต่อปี อัตรา Prime rate ของธนาคารพาณิชย์ ก. ร้อยละ 16 ต่อปี และกำหนดให้คิดดอกเบี้ยลอย 1.5 % ของ Prime rate จึงเท่ากับธนาคารคิดดอกเบี้ยจากผู้ร้อยละ 18.5 ต่อปี จึงไม่เกินอัตราสูงสุดที่ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนด แต่ต่อมาประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยได้ประกาศเปลี่ยนแปลงไปเป็นอัตราสูงสุดไม่เกินร้อยละ 16 ต่อปี เช่นนี้สัญญาหรือตัวเงินนั้นจะใช้ได้เพียงใดหรือไม่

ในปัญหานี้ได้มีความเห็นแยกเป็น 2 ฝ่าย คือ

ความเห็นฝ่ายแรก เห็นว่า ผู้ให้กู้สามารถคิดอัตราดอกเบี้ยเดิมได้คืออัตราร้อยละ 17.5 ต่อปี ที่ได้กำหนดกันไว้ตั้งแต่วันทำสัญญา หรือวันกำหนดไว้ในตัวเงิน เพราะในขณะที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยนั้น ไม่เกินอัตราสูงสุดที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศใช้โดยถือเอาข้อตกลงกันครั้งแรกว่าได้ตกลงเรียกดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราสูงสุด แห่งประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยหรือไม่ ในเมื่อข้อตกลงคิดดอกเบี้ยนั้น ไม่เกินอัตราสูงสุดของประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยที่ประกาศใช้อยู่ ขณะที่ได้ตกลงคิดดอกเบี้ยแล้ว ไม่ถือว่าเป็นการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราแต่ประการใด สัญญาหรือตัวเงินคงใช้บังคับเพียงร้องเรียกอัตราดอกเบี้ยนั้นได้อยู่ แม้ว่าต่อมาอัตรา Prime Rate ประกาศกำหนดอัตราสูงสุดของธนาคารแห่งประเทศไทย จะเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ก็ตาม

ความเห็นฝ่ายที่ 2 เห็นว่า ธนาคารพาณิชย์จะ เรียกดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราสูงสุดตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ได้ ดังนั้น กรณีที่สัญญา หรือตัวเงินกำหนดอัตราดอกเบี้ยลอยไว้ว่า 2 % over Prime rate เช่นนี้ แม้ว่าในขณะที่ตกลงอัตราดอกเบี้ยนั้น ไม่เกินอัตราสูงสุดแห่งประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยก็ตาม แต่ในขณะที่บังคับ

ตามสัญญา นั้น ปรากฏว่า อัตราดอกเบี้ยที่กำหนดไว้นั้นเกินอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย หรือกรณีเช่นนี้ตามความเห็นฝ่ายนี้ เห็นว่า จะต้องแบ่งช่วงระยะเวลาในการคำนวณตามอัตราดอกเบี้ยที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น นาย ก. กู้เงินจากธนาคาร ข. โดย นาย ก. ได้ออกตัวสัญญาใช้เงินให้ธนาคาร ข. ผู้ให้กู้ยึดถือไว้กำหนดเวลา 1 ปี นาย ก. ได้ออกตัวสัญญาใช้เงินเมื่อวันที่ 1 มกราคม และได้กำหนดข้อตกลงไว้ในตัวเงินนั้นว่าให้คิดดอกเบี้ย 2% Over Prime rate ซึ่งในขณะนั้นอัตรา Prime rate เท่ากับร้อยละ 15 ต่อปี และอัตราสูงสุดที่ธนาคารอาจเรียกได้ร้อยละ 17 ต่อปี ถ้าต่อมาเดือนมิถุนายน ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ประกาศลดอัตราสูงสุดลงเป็นร้อยละ 16 ต่อปี เช่นนี้ จะต้องแบ่งคำนวณอัตราดอกเบี้ยดังนี้

ระยะเวลาจาก 1 มกราคม ถึง พฤษภาคม คิดอัตราดอกเบี้ยได้ร้อยละ 17 ต่อปี ตามข้อกำหนดเดิม (ในขณะนั้นไม่เกินอัตราสูงสุดตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย)

ระยะเวลาจาก 1 มิถุนายน ถึง ธันวาคม คิดอัตราดอกเบี้ยได้ร้อยละ 16 ต่อปี (เพราะธนาคารแห่งประเทศไทยได้ประกาศใหม่)

ในปัญหาที่ผู้เขียนมีความเห็นตามฝ่ายที่สองนี้ เพราะการกระทำความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ซึ่งเป็นกฎหมายอาญา ผู้ให้กู้จะต้องมีเจตนาตามมาตรา 59 และเจตนาที่จะฝ่าฝืนกฎหมายกำหนดอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475¹ และเจตนา นั้นจะต้องมีอยู่แล้วในขณะกระทำการเรียกดอกเบี้ย และเมื่อผู้ให้กู้ไม่มีเจตนาที่จะฝ่าฝืนประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย ในขณะทำสัญญากู้ยืมเงินกันนั้น จึงไม่ทำสัญญานั้นตกเป็นโมฆะ เพราะเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ส่วนดอกเบี้ยนั้นผู้ให้กู้จะเรียกได้เพียงใดนั้น เมื่อธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศอัตราสูงสุดที่ธนาคารพาณิชย์อาจเรียกได้แล้วจึงมีผลเป็นว่า ธนาคารพาณิชย์มีสิทธิ์โดยชอบด้วยกฎหมายที่จะเรียกดอกเบี้ยได้ไม่เกินอัตราสูงสุดนั้น หรือ ธนาคารพาณิชย์สามารถเรียกได้เท่ากับอัตราสูงสุด และถือว่ากรณีนี้ผู้สัญญาได้ตกลงที่จะเรียกดอกเบี้ยกันได้อยู่แล้ว เมื่อข้อตกลงใน

¹ มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 บัญญัติว่า
"บุคคลใด

- (ก) ให้บุคคลอื่นยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด
- (ข) . . . . . ฯลฯ . . . . .

สัญญาอัตราดอกเบี้ย เกินกว่าอัตราสูงสุดตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยแล้ว อัตราดอกเบี้ยในสัญญา หรือตัวเงินนั้น ก็ลดลงมาเท่ากับอัตราสูงสุดที่จะเรียกได้

อัตราสูงสุดตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์นั้น ถือว่าเป็นกฎหมายกำหนดอัตราดอกเบี้ยของสถาบันการเงินนั่นเอง (ซึ่งผู้เขียนจะได้อธิบายในบทต่อไป) ดังนั้นในกรณีที่อัตราสูงสุดของอัตราดอกเบี้ยของสถาบันการเงินอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ ในกรณีเช่นนี้ผู้กรณีไม่ได้มีเจตนาที่จะฝ่าฝืนประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยแต่อย่างใด อันจะทำให้สัญญาถูกต้องเป็นโมฆะ ดังได้กล่าวมาแล้ว และถือว่าการกู้ยืมของธนาคารพาณิชย์นั้นใช้อัตราดอกเบี้ยตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นกฎหมายพิเศษที่ได้ออกมาโดยเหตุผลทางเศรษฐกิจ ไม่เหมือนกับการกู้ยืมระหว่างเอกชนด้วยกัน ซึ่งผู้เขียนจะได้อธิบายต่อไป แต่ปัจจุบันนี้จะไม่เกิดปัญหานี้ในการปฏิบัติงานของธนาคารพาณิชย์ เพราะธนาคารพาณิชย์ได้กำหนดไว้ในสัญญาว่า ถ้าการคิดอัตราดอกเบี้ยลอยนั้น เกินอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย กำหนดแล้ว ให้ถือเอาอัตราสูงสุดตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศกำหนดนั้นเป็นอัตราดอกเบี้ยระหว่างผู้กู้ กับ ธนาคารผู้ให้กู้ จึงเห็นได้ว่ากรณีนี้จึงไม่เกิดปัญหาว่าเป็นการเรียกดอกเบี้ย เกินอัตราหรือไม่

2) ถ้า Prime rate เปลี่ยนแปลงไป การคิดดอกเบี้ยจะขึ้นลงตามไปด้วยหรือไม่

ในปัญหานี้ การปฏิบัติเกี่ยวกับดอกเบี้ยของธนาคารนั้นก็ปรับตามอัตราดอกเบี้ยขึ้นลงโดยอัตโนมัติ ตามอัตรา Prime rate ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ในช่วงเวลา 1 ปี

อาจจะมีอัตรา Prime rate เปลี่ยนแปลงไปหลายครั้ง เช่น

เดือน มกราคม	Prime rate	15%
มิถุนายน	Prime rate	14%
พฤศจิกายน	Prime rate	16%

เช่นนี้ ถ้าตัวเงินกำหนดอัตราดอกเบี้ยลอยไว้ ก็ต้องเปลี่ยนไปตามอัตรา Prime rate นั้น โดยคำนวณดอกเบี้ยที่จะต้องเสียต่อธนาคารนี้ขึ้นลงตามช่วงระยะเวลาที่คิด Prime rate อัตรานั้นให้อยู่ เช่น จาก มกราคม ถึง พฤษภาคม คิดอัตราดอกเบี้ย $2\% + 15\%$ เป็น 17% เป็นต้น เพราะในตัวเงินได้ระบุเพียงว่าให้คิดอัตราดอกเบี้ยลอย

เป็นเปอร์เซ็นต์บวกกับ Prime rate ซึ่ง Prime rate นั้นจะเป็นอัตราเท่าไรจะต้องดูตามที่ธนาคารพาณิชย์นั้น ๆ กำหนดไว้ ในแต่ละช่วง

๓) ปัญหาว่าจะต้องมีการเปลี่ยนตัวเงินทุกครั้งที Prime rate เปลี่ยนไปหรือไม่

ในปัญหาได้อธิบายในข้อ 2) แล้วว่าการคิดดอกเบี้ยในตัวเงินที่ผู้กู้เอามาให้ธนาคารยืดอกนั้น ขึ้นลงตาม Prime rate ที่เปลี่ยนแปลงไป ธนาคารจึงสามารถคิดคำนวณดอกเบี้ยตามที่เปลี่ยนแปลงได้โดยอัตโนมัติ

ในการฟ้องร้องบังคับคดีทางแพ่งเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินและปัญหาว่าคิดดอกเบี้ยตามอัตราลอยของ Prime rate นั้น สามารถนำพยานบุคคลเข้ามาสืบได้ ได้ว่าอัตรา Prime rate เป็นเท่าไร เพราะ Prime rate นั้นอาจจะเปลี่ยนแปลงขึ้นลงได้ดังกล่าวมาแล้ว, กรณีไม่ต้องห้ามตามมาตรา ๑๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะกรณีเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยนั้นไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าจะต้องทำหลักฐานเป็นหนังสือ ตามมาตรา ๑๖๓ แต่ประการใด มาตรา ๑๖๓ บัญญัติไว้เฉพาะการฟ้องร้องว่ามีการกู้ยืมเงินกันหรือไม่ ดังนั้นในกรณีนี้โจทก์สามารถนำพยานบุคคลเข้ามาสืบประกอบพยานเอกสารได้

๒. นอกจากอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่เรียกว่า Prime Rate แล้ว ยังมีการคิดอัตราร้อยละในยอดเงินกู้ อีก คือ ค่าธรรมเนียมกันเงิน (Commitment Fee) ซึ่งเป็นข้อกำหนดต่างหากจากอัตราดอกเบี้ย ซึ่งในสัญญาจะกำหนดว่า "ผู้ตกลงชำระค่าธรรมเนียมกันเงิน (Commitment Fee) ให้แก่ผู้ให้กู้ในอัตราร้อยละ ๐.๕ ต่อปี ของยอดเงินกู้ นับแต่วันทำสัญญานี้จนกว่าผู้กู้จะเบิกถอนยอดเงินกู้หมดสิ้น โดยจะชำระเป็นรายงวด ๓ เดือน ภายในวันที่ (๕) ของแต่ละงวด เริ่มชำระงวดแรกตั้งแต่..... เป็นต้นไป

Commitment Fee นี้ไม่เป็นดอกเบี้ยแต่เป็นค่าธรรมเนียมกันเงินนี้เอง จากว่าเมื่อผู้ยื่นขอเงินจำนวนหนึ่งนั้น ผู้กู้จะไม่เบิกไปทันที แต่ธนาคารจะต้องกันเงินจำนวนที่กู้นั้นไว้เพื่อให้ผู้กู้ได้เบิกไป ซึ่งมีกำหนดเวลาว่าผู้กู้จะต้องเบิกเงินให้แล้วเสร็จภายในกี่เดือน ซึ่งมีปัญหาว่า Commitment Fee นี้เป็นดอกเบี้ยหรือไม่ กล่าวคือ การคิดอัตราร้อยละจากยอดเงินกู้ของอัตรา Commitment Fee นี้ เป็นดอกเบี้ยในความหมายของดอกเบี้ยด้วยหรือไม่

จากความหมายของดอก เบี้ย เงินกู้ ก็คือ ค่าตอบแทนที่ผู้กู้ได้ให้แก่ผู้ให้กู้
เนื่องจากผู้กู้ได้ใช้เงินของผู้ให้กู้ หรือได้รับประโยชน์จากเงินที่ผู้กู้

จะเห็นได้ว่าค่า Commitment Fee หรือค่าธรรมเนียมกันเงิน ซึ่งเกิดขึ้น
จากการประกอบธุรกิจการธนาคารพาณิชย์ โดยที่ธนาคารพาณิชย์ รับเงินฝากจากประชาชน
และจะต้องจ่ายดอก เบี้ยให้แก่ผู้ฝาก ธนาคารจะนำเงินฝากเหล่านี้ไปทำประโยชน์ให้สินเชื่อ
ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งดอก เบี้ยเงินฝากจะต่ำกว่าดอก เบี้ยเงินให้กู้ ธนาคารจะได้กำไรจาก
ส่วนต่างของดอก เบี้ยเงินฝากและดอก เบี้ยเงินให้กู้ ในปัจจุบัน อัตราดอก เบี้ยเงินฝากโดย
เฉลี่ยไม่เกิน 12% ต่อปี ส่วนดอก เบี้ยเงินให้กู้ไม่เกิน 19% ต่อปี ธนาคารจะได้ประโยชน์
ร้อยละ 6 ต่อปี อัตราดอก เบี้ยส่วนต่างนี้ คือ ผลกำไรของผู้ถือหุ้นและเป็นค่าใช้จ่ายในการ
ปฏิบัติงานของธนาคาร ธนาคารจะต้องพยายามนำเงินฝากออกให้กู้หรือทำประโยชน์อย่างใด
อย่างหนึ่ง ตามที่กฎหมายกำหนดให้ทำได้ เพื่อให้ได้มาซึ่งดอก เบี้ยที่ธนาคารจะต้องชำระ
เงินสดสำรองตามอัตราที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนด ส่วนเงินนอกนั้นธนาคารจะเก็บไว้
ไม่ได้โดยไม่เกิดดอกออกผลแต่อย่างใด ดังนั้น สมมุติว่า นาย ก. กู้เงินจากธนาคารพาณิชย์
ช. 1,000,000 บาท ในอัตราดอก เบี้ยร้อยละ 18 ต่อปี โดยตกลงจะเบิกเงินเป็นงวด ๆ
ให้หมดภายใน 2 ปี โดยอัตราดอก เบี้ยที่จะชำระให้ธนาคารนั้น ค่ารวมจากยอดที่เบิกไป
ซึ่งถือว่าเป็นหนี้ของธนาคาร โดยจ่ายดอก เบี้ยทุกเดือนจะเห็นได้ว่า เงินที่ยังอยู่ในธนาคารและ
ยังไม่ได้เบิกไปนั้น ก็ไม่ได้คิดดอก เบี้ยแต่อย่างใด ธนาคารจะต้องกันเงินไว้ให้แก่ นาย ก.
จำนวน 1,000,000 บาท โดยจะเอาไปให้ใครก็ไม่ได้ หรือเอาไปทำประโยชน์ใด ๆ ไม่ได้
ดังนั้น จะเห็นว่าธนาคารขาดประโยชน์ที่จะได้รับจากเงินจำนวนนี้จนกว่านาย ก. จะเบิกไป
หมด ด้วยเหตุนี้ธนาคารจึงคิดค่า Commitment Fee จากยอดเงินที่กันไว้เพื่อเป็นการทำ
ประโยชน์นั่นเอง แต่คิดในอัตราที่ต่ำ เช่น ร้อยละ 0.5 ของยอดเงินที่กันไว้ อันเป็นวิธี
ประกอบธุรกิจการค้าของธนาคาร เพราะว่าธนาคารก็คือพ่อค้าเงินนั่นเอง

เมื่อความหมายของดอก เบี้ยคือ ค่าตอบแทนให้แก่ผู้ให้กู้ เนื่องจากผู้กู้ได้ใช้เงิน
หรือได้รับประโยชน์ในเงินของผู้ให้กู้นั้น

ดังนั้น ค่า Commitment Fee จึงไม่ได้เกิดจากการใช้เงินหรือได้รับประโยชน์จากเงินของผู้ให้กู้ จึงไม่อยู่ในความหมายของดอกเบี้ย เพราะ Commitment Fee คิดจากยอดเงินที่กันไว้ยังคงอยู่ในธนาคาร ผู้กู้ยังไม่ได้เบิกเอาไปใช้ประโยชน์แต่อย่างใด เมื่อตีความโดยเคร่งครัดแล้ว Commitment Fee จึงไม่เป็นดอกเบี้ยและการที่ธนาคารเรียกค่า Commitment Fee ได้เพราะไม่มีกฎหมายห้ามไว้

ในทางปฏิบัติของธนาคารนั้น ธนาคารจะคิดดอกเบี้ยต่อเมื่อผู้กู้เบิกเงินไปจากธนาคารและคิดดอกเบี้ยจากยอดเงินที่เบิกไม่ใช่จากยอดเงินกู้ทั้งหมดตามสัญญา กล่าวอีกนัยหนึ่ง ธนาคารจะคิดดอกเบี้ยตามจำนวนเงินที่ผู้กู้เป็นหนี้ธนาคารจริง ๆ ส่วนค่า Commitment Fee นั้น ธนาคารจะคิดจากยอดเงินที่ยังคงอยู่กับธนาคาร จนกว่าผู้กู้จะเบิกเงินไปหมด

ในความเห็นของผู้เขียนนั้นการที่จะตีความค่า Commitment Fee เป็นดอกเบี้ยในเงินกู้นั้นยังไม่เข้าหลักเกณฑ์ของความหมายของคำว่า "ดอกเบี้ย" เพราะได้กล่าวแล้วว่า ในทางปฏิบัติธุรกิจของธนาคารพาณิชย์ หรือ สถาบันการเงินอื่น ๆ นั้น คิดค่า Commitment Fee จากยอดเงินที่ผู้กู้ยังไม่ได้เบิกไปจากธนาคาร ซึ่งเงินจำนวนนี้ธนาคารไม่สามารถคิดดอกเบี้ยจากผู้กู้ได้ แต่ธนาคารจะทำสัญญาตกลงกับผู้กู้คิดค่า Commitment Fee ในยอดเงินที่ธนาคารจะต้องกันเงินตามจำนวนที่ได้ตกลงไว้กับผู้กู้ ซึ่งจะมีเหตุผลในทางเศรษฐศาสตร์ว่าเงินนั้น สามารถใช้หมุนเวียนหาประโยชน์ได้ตลอดเวลา ดังนั้นเมื่อธนาคารไม่สามารถนำเงินจำนวนที่กันไว้ให้ผู้กู้ไปใช้ลงทุนหาประโยชน์อย่างอื่นแล้ว เท่ากับธนาคารขาดประโยชน์ที่จะได้รับจากเงินจำนวนนั้น ธนาคารจึงต้องทำความตกลงกับผู้กู้ขอคิดค่า Commitment Fee จากยอดเงินที่กันได้กันไว้จนกว่าผู้กู้จะเบิกหมดไป ซึ่งเมื่อมองในทางธุรกิจแล้วนั้นก็เห็นว่าเป็นธรรมสำหรับธนาคารพาณิชย์ หรือ สถาบันการเงิน เพราะสถาบันการเงินทำหน้าที่ประกอบธุรกิจค้าเงิน ซึ่งจะต้องนำเงินไปใช้หาประโยชน์อย่างเต็มที่ กวกรที่เก็บเงินไว้เฉย ๆ แล้วรอให้ผู้กู้มาเบิกไปนั้นทำให้สถาบันการเงินขาดประโยชน์ที่จะได้รับจากเงินที่กันไว้ และอีกประการหนึ่ง การคิดค่า Commitment Fee นี้ เท่ากับเป็นการเร่งให้ผู้กู้รีบเบิกเงินไปใช้หาประโยชน์ให้มากที่สุดอันจะก่อให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจมากกว่าผลเสีย

ดังนั้น ในทัศนะของผู้เขียนแล้วเห็นว่า Commitment Fee ไม่ถือว่าเป็น ดอกเบี้ย ผู้ให้กู้ คือ สถาบันการเงิน และผู้กู้สามารถตกลงเรียกกันได้ตามเหตุผลในทาง ธุรกิจ แต่อย่างไรก็ตาม อาจจะได้แย้งได้ว่าในเมื่อดอกเบี้ยในสัญญาผู้ยืมเงิน คือ ผลตอบแทนที่ผู้กู้ได้ให้แก่ผู้ให้กู้ เพื่อที่ได้ใช้เงินของเขานั้น ดังนั้น ค่า Commitment Fee นี้ ควรจะถือเป็นดอกเบี้ยเงินกู้ได้ เมื่อผู้กู้ได้ทำการเบิกเงินกู้ไปใช้แล้ว ส่วนการที่ผู้กู้จะเบิก ที่ลวงเวลานั้น เป็นสิทธิของผู้กู้หรือ เป็นวิธีใช้เงินของผู้กู้ไม่ควรที่ผู้ให้กู้ (สถาบันการเงิน) จะ คิดค่า Commitment Fee ได้อีก อันจะเป็นภาระหนักแก่ผู้กู้เกินไป

นอกจากนั้นในปัจจุบันนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ได้ควบคุมการเรียกค่า Commitment Fee แต่ประการใด เพราะเห็นว่าโดยหลักการทางเศรษฐศาสตร์แล้ว สถาบันการเงินจะต้องแข่งขันในการประกอบธุรกิจให้กู้ยืม เงินกันเองอยู่แล้ว ถ้าสถาบันการเงินใด คิดค่า Commitment Fee สูงกว่าผู้ยืม ก็ย่อมจะไม่ทำการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินนั้น ดังนั้น ถ้าจะไม่ควบคุมค่า Commitment Fee กันไว้ แต่วิธีทางดำเนินธุรกิจของสถาบันการเงิน ก็ควบคุมกันเองอยู่แล้ว จึงไม่ส่งผลกระทบต่อ เศรษฐกิจส่วนรวมกันมากนักแต่อย่างไรก็ตามผู้เขียน เห็นว่าควรที่ธนาคารแห่งประเทศไทยจะได้พิจารณาถึงปัญหาเรื่อง Commitment Fee ซึ่งหากเห็นว่าผู้ให้กู้ใช้วิธีคิดค่า Commitment Fee เพื่อหลีกเลี่ยงการห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราแล้ว ซึ่งอาจจะมีการคิดค่า Commitment Fee สูงเกินไปแล้วนั้น ควรที่จะได้ ควบคุมโดยที่ธนาคารแห่งประเทศไทย มีอำนาจตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ มาตรา 14 (3) คือธนาคารแห่งประเทศไทย มีอำนาจกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติในเรื่องดังต่อไปนี้ (3) ค่าบริการที่ธนาคารพาณิชย์อาจเรียกได้..."

3. นอกจากนั้นในสัญญาผู้ยืมกำหนดว่า "Penalty Fee" ซึ่งในสัญญาจะ กำหนดว่า "กรณีที่ผู้ชำระหนี้เงินต้นคืนก่อนกำหนดและ/หรือ ชำระเงินต้นคืนเป็นจำนวนเกินกว่าที่กำหนดกันไว้ ผู้กู้ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมคืนก่อนกำหนด และ/หรือคืนเงินต้น เป็นจำนวนเกินกว่ากำหนด (Penalty Fee) ให้แก่ผู้ให้กู้ในอัตราร้อยละ/จำนวนเงินดังกล่าวนี้ โดยจะชำระให้แก่ผู้ให้กู้ในวันที่ชำระคืนเงินก่อนกำหนดและ/หรือ ในวันที่ชำระเงินต้นคืนเป็นจำนวนเกินกว่ากำหนด"

ในทางปฏิบัติของธนาคารพาณิชย์ นั้น จะมีข้อกำหนดให้ผู้ชำระต้นเงินกู้ ให้แก่ผู้ให้กู้ เป็นรายงวด ๆ ละ 1 ปี เป็นจำนวนเท่ากันเท่าหนึ่งงวด ภายในวันที่ตามที่กำหนด โดยแต่ละงวดจะตกลงกันว่าจะชำระต้นเงินเท่าไร ถ้าผู้ชำระเงินต้นเกินกว่าจำนวนที่กำหนดกันไว้ หรือชำระต้นเงินคืนเร็วกว่ากำหนดเวลาที่ตกลงไว้ ผู้ให้กู้จะเรียกค่าธรรมเนียมคืนก่อนกำหนดที่เรียกว่า "Penalty Fee"

เหตุผลเพราะว่าการที่ผู้ชำระเงินคืนก่อนกำหนดนี้ทำให้ระยะเวลาในการคิดดอกเบี้ยนั้นสั้นกว่าที่ตกลง ธนาคารจึงได้รับผลประโยชน์น้อย เช่นเดียวกัน ถ้าผู้ชำระต้นเงินมากกว่าจำนวนที่ตกลงกันในแต่ละงวดนั้น ในแต่ละงวดนั้น ธนาคารก็ขาดรายได้ คือ จำนวนดอกเบี้ยลดลง เนื่องจากเงินต้นลดลง ธนาคารมีสิทธิคิด Penalty Fee ได้ กฎหมายก็ห้ามไม่ได้ห้ามไว้

ปัญหาที่ว่า Penalty Fee เป็นดอกเบี้ย อันเกิดจากการกู้ยืมเงินหรือไม่ เมื่อความหมายของดอกเบี้ยในการกู้ยืมเงิน เกิดขึ้นจากการที่ผู้กู้ได้นำเงินที่กู้ไปใช้ แต่ Penalty Fee นั้น เป็นกรณีของการชำระหนี้คืนเงินต้นก่อนกำหนด จึงไม่อยู่ในความหมายของดอกเบี้ย และไม่อาจปรับให้เข้าในความหมายของดอกเบี้ยได้ แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าค่าธรรมเนียมชำระเงินต้นคืนก่อนกำหนด หรือ ชำระเงินต้นเกินกว่ากำหนด (Penalty Fee) นี้จะไม่เป็นดอกเบี้ยก็ตาม เมื่อพิจารณาหลักกฎหมายเรื่องเบี้ยปรับตามมาตรา 379 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า "ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับ เมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือ ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ได้รับเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อันจะพึงทำนั้นได้แก่งวดวันอันใดอันหนึ่ง หากทำการฝ่าฝืนลูกหนี้เมื่อใด ก็ได้รับเบี้ยปรับเมื่อนั้น"

ข้อตกลงเบี้ยปรับนั้นเป็นข้อสัญญา ซึ่งลูกหนี้ตกลงไว้ล่วงหน้าแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นค่าเสียหายในเมื่อ ตนไม่ชำระหนี้ หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง โดยไม่จำต้องพิจารณาว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเสียหายมากน้อยเท่าใด ที่ว่าชำระหนี้ไม่ถูกต้องนั้น เช่นกรณีชำระหนี้ไม่ตรงตามเวลาเป็นต้น (ฎีกาที่ 911/2490)

ดังนั้น เบี้ยปรับจึงต่างกับดอกเบี้ยย ตรงที่ว่า เบี้ยปรับ เป็นเงินจำนวนหนึ่ง ซึ่งตกลงกันไว้ล่วงหน้าว่าจะใช้ใ้ในกรณีที่ไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง

เบี้ยปรับจึงเกิดขึ้นได้จากข้อตกลงเท่านั้น และจะตกลงกันให้จ่ายเบี้ยปรับต่อกันในมูลหนี้อะไรก็ได้ ซึ่งจะต้องมีเงื่อนไขว่าลูกหนี้จะต้องเสียเบี้ยปรับต่อ เมื่อไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ส่วนดอกเบี้ยยนั้นเกิดขึ้นจากหนี้เงิน ซึ่งหมายถึง วัตถุประสงค์ที่จะต้องเป็นการชำระเงินต่อกันเท่านั้น และดอกเบี้ยยนั้นนอกจากจะเรียกกันได้ เนื่องจากได้ตกลงกันไว้แล้ว ยังมีกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าจะต้องเสียดอกเบี้ยยแก่กันก็ได้ ส่วนดอกเบี้ยยในกรณีผิดนัดตามมาตรา 224 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้หนี้เงิน จึงเห็นได้ว่าดอกเบี้ยยนั้น เป็นกรณีที่คู่สัญญาจะต้องจ่ายต่อกันแน่นอน และคำนวณได้เป็นรายวัน ส่วน เบี้ยปรับนั้นจะจ่ายต่อกันหรือไม่ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในอนาคตว่าจะชำระหนี้ถูกต้องหรือไม่

นอกจากนั้น ศาลมีอำนาจที่จะลดเบี้ยปรับลงได้ เมื่อเห็นว่า คู่กรณีได้กำหนดเบี้ยปรับไว้สูงเกินไป ตามมาตรา 380 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ส่วนดอกเบี้ยยนั้นไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ทำนองเช่นนั้น

เมื่อพิจารณาเรื่อง Penalty Fee ซึ่งเป็นข้อตกลงว่าผู้กู้จะต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งคิดคำนวณจาก เงินต้นที่ผู้กู้ส่งคืนธนาคารพาณิชย์ก่อนกำหนด หรือว่าส่งเงินต้นคืนมากกว่าจำนวนที่ได้ตกลงกันไว้ เช่นนี้ก็ เท่ากับว่าเป็น เงินที่คิดจากการที่ลูกหนี้หรือผู้ชำระหนี้คืนไม่ถูกต้องตามที่ได้ตกลงกันไว้ นั้นเอง จึงเห็นว่า Penalty Fee นั้นเป็นเบี้ยปรับได้ ถ้ากำหนดกันไว้สูงเกินไปแล้วศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจลดจำนวนลงได้

๓. ค่าธรรมเนียมจัดการเงินกู้ (Fromt-End-Fee) ก็เป็นเงินค่าใช้จ่ายในการที่ผู้ให้กู้จะต้องจัดการเงินกู้ ตามสัญญา โดยในสัญญาจะคิดเป็นอัตราร้อยละ เช่น ร้อยละ 0.75 ของจำนวนเงินกู้ตามสัญญา โดยจะชำระให้แก่ผู้ให้กู้ในวันทำสัญญา

จะเห็นว่าผู้ให้กู้ คิดเงินจากผู้กู้ในการจัดการเงินกู้ ถือเป็นค่าใช้จ่าย เช่น จิปาถะต่าง ๆ จากการที่ผู้ให้กู้จะต้องจัดการต่อจำนวนเงินที่กู้ยืม

มีปัญหาว่า Front-End-Fee นี้ อยู่ในความหมายของดอก เบี้ยหรือไม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้กู้ยังไม่ได้รับเงินไปใช้ ผู้ให้กู้ก็คิดอัตรา Front-End-Fee แล้ว ซึ่งไม่ใช่ค่าตอบแทน ที่ผู้กู้ให้แก่ผู้ให้กู้เนื่องจากกาลได้ใช้เงินของผู้ให้กู้ แต่เป็นค่าใช้จ่าย ในการจัดการเงินกู้ ซึ่งผู้กู้ต้องเสียครั้งเดียวในวันทำสัญญา ถ้ามองให้ดีแล้ว จะเห็นว่า คล้ายกับว่าเป็นค่าตอบแทนจ้างทำของผู้ให้กู้ในการจัดการเงินกู้ให้แก่ผู้กู้ เช่น การจัดสรร เงินกู้ที่จะต้องจ่ายในแต่ละงวด ๆ เป็นต้น อีกประการหนึ่ง เงินกู้นั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของ ผู้กู้แล้ว การที่ผู้ให้กู้ช่วยจัดการต่าง ๆ จึงกลายเป็นค่าจ้าง ผู้ให้กู้จัดการเงินกู้ให้ตนเอง ผู้เขียนจึงมีความ เห็นว่าไม่ใช่ดอก เบี้ย ที่ผู้กู้และผู้ให้กู้อาจจะ เรียกกันได้ เพราะ ธนาคารประกอบธุรกิจการค้าเงิน ดังนั้นในการจัดการเงินกู้ จึงควรมีค่าตอบแทนให้เขา เพราะธนาคารต้องเสียค่าจ้างพนักงานมาทำงาน จำนวนเงินกู้ของผู้กู้ที่ยังอยู่กับธนาคาร ก็คืองานชิ้นหนึ่งที่พนักงานจะต้องทำ ดังนั้น การคิดค่าใช้จ่าย เช่นนี้จึง เห็นว่าเป็นการสมควร ดังนั้น ผู้เขียน เห็นว่า Front-End-Fee ไม่ใช่ดอก เบี้ยเงินกู้แต่เป็นค่าใช้จ่ายในการ จัดการ เงินกู้ที่ผู้กู้ให้แก่ผู้ให้กู้

กล่าวโดยสรุปแล้ววิธีปฏิบัติในการ เรียกดอก เบี้ยในการกู้ยืมเงินของธนาคาร พาณิชยในกรณีธนาคารพาณิชยได้ เรียกค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ในการกู้ยืมเงินของลูกค้านอก จากดอก เบี้ยแล้วนั้น ปัญหาที่ว่าเงิน เหล่านั้น เป็นดอก เบี้ยด้วยหรือไม่ อันจะตกอยู่ภายใต้ บังคับกฎหมายห้าม เรียกดอก เบี้ยเกินอัตราที่มีวัตถุประสงค์มิให้ลูกหนี้จะต้องรับภาระหนี้สิน หนัก เกินไป

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงค่าธรรมเนียมที่กำหนดไว้ในสัญญาของธนาคาร พาณิชยนั้นจะปรากฏ 3 ประการ คือ

1. ค่าธรรมเนียมกันเงิน (Committment Fee)
2. ค่าธรรมเนียมการคืนเงินต้นก่อนกำหนดเวลาหรือ คือ จำนวนเงินต้น

มากกว่าที่ตกลงกัน เรียกว่า Penalty Fee

3. ค่าธรรมเนียมจัดการเงินกู้ Front-End-Fee

ซึ่งเมื่อได้ศึกษาถึงวิธีทางปฏิบัติและ เหตุผลแล้ว ผู้เขียนมีความ เห็นว่าทั้ง Committment Fee, Penalty Fee และ Front-End-Fee นั้น ไม่เป็นดอก เบี้ยตาม เหตุผลที่กล่าวข้างต้น